

EREMU URRIKO HIZKUNTZAK EUROPA BATUAN

Erramun Baxok

Europa batua aipatzen delarik hiru erakunde badira bata besteari lotuak: Europako Erkidego Ekonomikoa, Europar Batasuna, Europako Kontseilua. Txosten honetan hiru puntu landuko ditugu:

- Zein den Europako erakundeen ideologia hizkuntza gutxituei buruz.
- Europako ideologiak zer eragin ukan duen Frantziako herri hizkuntzetan.
- Zer eragin Ipar Euskal Herriko euskalgintzan.

I. EUROPAKO ERAKUNDEEN IDEOLOGIA

Bi iturburu landu behar ditugu, Europa batua eta Europako Kontseilua. Hona idazki nagusien zerrenda:

a) Europako Parlamentuaren ebazpenak:

- Arfé gomendia (1981-10-16);
- Kuijpers ebazpena (1987-10-30);
- Pasquale ebazpena (1988-10-28);
- Killilea ebazpena (1994-02-13);
- Maastrichteko ituna (1992-02-07);
- Nizako ituna (2000-12-18);
- Europako Itun Konstituzionala (2004).

b) Europako Kontseiluan:

- Cirili txostena eta 928. gomendia (1981);
- Eskualde Hizkuntzen edo Hizkuntza Gutxituen Europako Karta (Hizkuntzen Karta, 1992-06-25);
- Gutxiengo nazionalak babesteko hitzarmen orokorra (Gutxiengo Hitzarmena, 1994-11-10).

Harreman asko izan dira erakunde horien artean. Adibidez Cirili txostena Europako Parlamentuak landu zuen eta gero Europako Kontseiluari onar-

pena eskatu zionean txostena berehala artxibatua izan zen, hizkuntzak estatuaren eskuduntzan zirelaketz. Alderantzizko bidetik Europako Kontseiluak landu zuen Eskualde Hizkuntzen edo Hizkuntza Gutxituen Europako Karta (Hizkuntzen Karta), gero Europako Parlamentuak onartu zuen eta gomendatu Killea ebazpenaren bitartez. Corpus osoa kontuan hartu behar da. Alabaina Europar Batasunaren testuak oso gutxi dira: Maastrichteko itunaren 128. artikulua, Nizako itunaren 21. eta 22. artikulua eta Europako Konstituzioaren egitasmoko 4 artikulua (I-3, II-82, III-280, IV-448). Dena dela, hemen daukagun zerrendak osatzen du hizkuntza gutxituei buruz Europak 25 urtez eskaini digun zuzenbidezko corpus garrantzitsua.

Zer indar juridiko daukate idazki hauek?

Hasieratik erran dezagun erabaki gehien aurretik ikerketa bat badagoela: lehenik txostena, gero ebazpena edo gomendioa. «Ebazpena» (*résolution*) aipatzen delarik zer ulertu behar dugu? Nazioarteko legedian gaude eta alor honetan aurau bereziak badira. Europako Parlamentuko «ebazpenak» ere gomendio batzuk dira. Gehiengo handian onartuak izanikan ere, estatu bakoitzeko legebizarraren berrespena behar dute egiazko lege bilakatzeko. Gauza bera erran daiteke Europako Kontseiluko idazkietaz: Hizkuntzen Karta eta Gutxiengoen Hitzarmena Frantziak onartu zituen idazki baliagarri bezala, baina erreserbak ezarriz. Adibidez Frantziako Konstituzioaren arabera Estatu frantsesean ez dagoela gutxiengorik eta ondorioz hitzarmenak ez duela bertan aplikaziorik; edo Hizkuntzen Kartako 39 neurri onargarriak direla, salbu lau printzipio konstituzioaren aurka baitoaz. Maastrichteko eta Nizako itunak dira soilik estatu guztientzat erabakigarriak direnak. Irakur ditzagun idazki batzuk ordena kronologikoan.

1. Kuijpers txostena eta ebazpena (1987)

Atalburua: Europako Erkidegoan dauden gutxiengo erregional eta etnikoen hizkuntzak eta kulturak. Laburbilduz erran daiteke eurodiputatu flandresak aurkeztu zuen ebazpena, hizkuntza eskubideen aitortpen bat dela. Hasieran idazkiak onarpen juridikoa eskatzen du hizkuntza gutxituentzat. Europako Kontseiluari sustengua eskaintzen dio Europako Kartaren antolatzen egiten duen lanarentzat.

Gomendio andana bat egina zaizkie Europako Erkidegoan parte hartzen duten estatuei:

- irakaskuntzaren eremuetan (5. atala);
- administrazio eta zuzenbide gaietan (6. atala);
- hedabide zabaletan (7. atala);
- kultura egituretan (8. atala);

- eremu sozio-ekonomikoan (9. atala);
- mugaz gaineko hizkuntzentzat (10. atala);

Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Bulegoa sustengatzeko (11. atala).

Azken ataletan idazkiak neurri praktiko batzuk gomendatzen dizkio Europako Erkidegoari, mila milioi ekuseko aurrekontua eskatuz.

2. Maastrichteko ituna (1992)

Itun nagusi bat da Europaren historian. Alabaina Europar Batasunaren oinarria da, bai eta ere «euro» deritzon diru batua sortzeko idazki ofiziala. Helburu nagusiak politikoak dira eta ekonomikoak. Halere kulturak badauka leku txiki bat, kultura eskubideak aipatzen dituelarik eta bereziki «kultura eta hizkuntza aniztasuna». Artikulu berezi bat bada eskualdeetako kulturak esplizitoki aipatzen dituena. 128. artikulua:

Erkidegoak kide diren estatuetako kulturaren loratzea bultzatu behar du, berrietako eskualde eta nazioetako berezitasunak kontuan izanik eta Europa osoko ondare komuna goretsiz.

3. Eskualde Hizkuntzen edo Hizkuntza Gutxituen Europako Karta (Hizkuntzen Karta, 1992)

Hizkuntzen Karta hau Europako Kontseiluaren lana da, gero Europako Parlamentuak bere gain hartu zuena Killilea ebazpenaren bitartez (1994). Erran dezakegu idazki hau nolazpaiteko hizkuntza eskubideen aitortpen bat dela. Hizkuntzen Kartak aitzinsolas bat dauka eta 24 artikulua 4 zatitan banatuak.

Aitzinsolasean Europako Kontseiluak oroitarazten digu bere helburu nagusia kideen batasuna dela, elkarrekin daukagun ondare ideologikoa zaintzeko eta garatzeko. Adibidez hizkuntza gutxituak erabiltzeko eskubide ezin baztertua dela, nola bizitza pribatuan hala bizitza publikoan. Begiramen honetan zerrendatuak dira gai hau aipatzen duten nazioarteko itunak.

Lehen zatia planteamendu orokorra da eta bereziki kontseilukideen eginbideak, hizkuntzen ituna onartzerakoan: gutxienez 35 neurri aukeratuak dira, 2. zatiko 7 artikuluetarik bakar bat ere baztertu gabe. Estatu bakoitzak, ituna bere moldean onartuko duelarik zehaztuko du hautatu neurriak zein hizkuntzei aplikatuko dizkien.

Bigarren zatian agertzen dira itunaren (13) abiapuntuak eta helburuak. Atal honetan dago demokrazia linguistikoa oinarritzen duen zuzenbidea: hizkuntza guztien onarpena, lurralde historikoen errespetua, hizkuntza gutxituen

aldeko sostengua, galtzear diren hizkuntzak berreskuratzeko ahalak, hiztun multzoen eskubide kolektiboak, lurraldeen arteko loturak.

Hirugarren zatian ehun bat neurri zerrendatuak dira eskualde hizkuntzen alde, zazpi artikulutan:

- 8. artikulua: irakaskuntza;
- 9. artikulua: justizia;
- 10. artikulua: administrazio aginteak eta zerbitzu publikoak;
- 11. artikulua: komunikabideak;
- 12. artikulua: kultura jarduerak eta azpiegiturak;
- 13. artikulua: ekonomia eta gizarte arloa;
- 14. artikulua: mugaz gaineko harremanak.

Laugarren eta bosgarren zatietan zehazten dira itunaren onartzeko eta aplikatzeko moldeak: urteroko txostenak, jakitunen batzordea, itunaren sinadura eta berrespena, idazki ofizialak.

4. Killilea txostena eta ebazpena (1994)

Ebazpenaren iturburua da Maastrichteko itunaren 128. artikulua da, kulturen aniztasuna garatzeko, eskualde eta nazioetako berezitasunak kontuan hartuz. Bi gomendio nagusi:

1. Kultura eta hizkuntza minoritario guztiak babestu behar direla «estatutu legal egoki baten bidez». Lege horrek sostengatuko du aipatu hizkuntzen erabilera «hainbat esparrutan, hala nola irakaskuntzan, kultur alorrean, justizia eta administrazio publikoan, hedabideetan, toponimian eta bizitza publiko eta kulturaren gainontzeko sektoreetan».
2. Itunak Hizkuntzen Karta sostengatzen du eta kide diren estatuetakoko gobernuak eskatzen die lehenbailehen sina dezaten, oraindik egina ez badute. Ondorioz Europako Kontseiluaren karta Europar Batasunaren idazki ofiala bilakatzen da.

5. Nizako ituna (2000)

Nizako itunak zabaldu zuen «Europar Batasunaren Oinarriko Eskubideen Karta». Alabaina aipatu batasunaren finkatzeko, Europako herriek bilatzen dute «etorkizun baketsua», abiapuntutzat hartuz «elkarrekin dauzkaten balo-

reak». Txostenak zerrendatzen ditu denek onartzen dituzten «eskubideak, askatasunak eta abiapuntuak». Hizkuntzak bi artikulutan aipatuak dira.

21. artikulua diskriminazio guztiak debekatzen ditu, besteak beste hizkuntzetan oinarritzen direnak.

22. artikulua

Batasunak kulturen, erlijioen eta hizkuntzen aniztasuna errespetatzen du.

Zer indar juridiko dauka eskubideen karta honek? Aitzinsolasak dio eskubideen gozamenak, erantzukizunak eta eginbeharrak sortzen dituela «beste buruz, giza erkidegoaren aldera eta geroko belaunadiei begira». Hemen daukagu Europa batua sortu duen ideia nagusia: batasuna aniztasunaren bidetik datorrela. Azkenean Nizan ez diote Eskubideen Kartari eman itun baten indarra. Indar juridiko osoa hartuko du Europako Konstituzioa onartuko delarik. Horiek hola, hizkuntza gutxituen egoera hain da kezagarria non bailukete diskriminazio baikorraren beharra.

6. Europako Itun Konstituzionala (2004)

Zein da kulturaren eta hizkuntzen lekua Europako konstituzioa finkatzen duen itunean. Itzulia laster egina da: lau idazki labur daude, bat egitasmoaren zati bakoitzean.

I. zatia, konstituziaren helburuena da. Aniztasunaren printzipioa agertzen da:

Batasunak aniztasun kulturala eta linguistikoa errespetatzen du, eta Europako ondare kulturala artoski zaintzen du eta aitzinarazten (I-3. artikulua).

II. zatian, printzipio bera errepikatua da itunaren oinarritzko eskubideetan:

Batasunak kulturen, erlijioen eta hizkuntzen aniztasuna errespetatzen du (II-82. artikulua).

Hau da hitzez hitz Nizako itunaren 22. artikulua.

III. zatia, luzeena, antolaketarena da eta ekintza politikoena. Laguntzailagoaren izenean (subsidiaritatea, I-11) kultura estatuen eginbideetan dago, eta Europar Batasunak laguntza eskaitzen die bakarrik helburuak ezin direlarik erdietsi estatuen edo lurraldeen mailan. Ondorioz, kulturaren alorrean, Batasunak eskuduntza dauka

laguntza, koordinazio eta betegarritasun ekintzak eramateko.

III-280. artikulua Batasunaren eragina zein den kulturaren alorrean zehazten digu:

Batasunak kulturen garapenean parte hartzen du, nazioen eta lurraldeen berezitasunak errespetatuz eta agerian ezarriz elkarrekin daukagun ondare kulturala.

Lerroaldi hau Maastrichteko 128. artikulua errepika da. Gainera egitasmo honetan Europa mailako lege orokorra aipatzen da, Eskualdeen Batzordea kontsultatuz, baina

legezko neurrien baterakuntza (harmonizazioa) baztertuz.

IV. zatia, azken xedapen orokorren zatia da. Aipamen bakar bat agertzen da eskualde hizkuntzez. Itzulpenak aipatzerakoan, Europako 21 hizkuntzak zerrendatuak dira eta, gainera, beste hizkuntza batzuei fabore berezi bat egiten zaie:

Konstituzioaren erabakiz, hizkuntza ofizialaren estatusa duten hizkuntzak, lurralde osoan edo zati batean

erabil daitezke konstituzioaren itzulpenarako. Definizio honetan sartzen dira Espainiako hizkuntza koofizialak, euskara besteak beste, Polinesia frantseseko hizkuntza, luxenburgera... Batasuna ez doa urrunago. Jadanik estatu hizkuntzen itzulpenak 1500 itzultzaile eskatzen ditu. Zenbat behar lirateke Europako herri hizkuntza guztientzat? Tokian tokiko elebitasuna antolagarria bada, eleaniztasun zentrala antolagaitza da. Edo bestenez, eguneroko harremanetarako, orok hizkuntza bakar bat erabiliko dute (English of course), beste hizkuntzak ikur-hizkuntza bilakatzeko arriskuarekin.

Europako konstituzioaren ituna baztertua izan da 2005ean Frantziaren eta Herbeheretan erreferendumen bidez (ez haatik Euskal Herrian!). Egitasmo guztia geldirik dago. Halere noizbait Europa politikoa eraikiko da, egitasmoak aipatzen dituen helburuetan eta printzipioetan oinarrituz, egitasmoaren I. eta II. zatian zehazten direnak. Maastrichteko «aniztasun kulturala», gaur egun indarrean dagoena, orduan konstituzionala bilakatuko da. Bi konstituzio aurrez aurre egonen dira, Frantziako konstituzio «monoglosikoa» eta Europakoa aniztasun kulturean oinarritua. Kontraesan juridiko horretarik zer aterako den ezin da iragarri. Hain segur indar berri bat izan liteke hizkuntza gutxituen alde borrokatzen direnentzat.

Hizkuntz aniztasunaren onarpena, Europako lege nagusi baten abiapuntua izan daiteke herri hizkuntzen alde. Orain arte Europako legebiltzarrak gomendio baliosak egin zituen, nola Kuipersen hizkuntz eskubideak, hala Kiliaren aplikazioak. Orain tenorea litzateke gomendioak lege bilakatzeko, egiazko konstituzio baten babespean.

II. EUROPAREN ERAGINA FRANTZIAN

1. Maastrichteko itunaren ondotik

a) Frantziako Konstituzioaren aldaketa (1992)

Maastrichteko itunak garrantzizko eragina ukan zuen Frantzian, zeharkako bide batetik, hizkuntzen alorrean. Alabaina Frantziako Konstituzioa aldatu

behar zen, itunaren erabakiak onartzeko, eskuduntzen aldetik, diruaren alorrean adibidez. Gainera Europak kultura aniztasuna aldarrikatzen duen puntutik, Estatu frantsesak bere «monoglosia» azpimarratzen du. Ez zen gauza berria. Alabaina frantsesa zen akta ofizialen hizkuntza, latinaren ordean, François Lehena erregearen manuz geroztik (Villers-Cotterêts, 1539). Eta 1789ko iraultza denboran frantsesa bilakatu zen «nazioaren ikur eta askatasunaren tresna». Halere, historian zehar, hizkuntza ofiziala ez zen lege nagusi batean sartua. Oraingo aldaketa horretaz baliatu dira Toubon eta Lamassoure diputatuak, 2. artikuluan emendakin bat bozkarazteko:

La langue de la République est le français

(Errepublikaren hizkuntza frantsesa da). Besterik ez. Frantziako beste hizkuntzen «errespetua» ere ez zen onartua izan. Nabari da emendakinak ez dela Maastrichteko itunaren 128. artikulua aldarrikatzen !

Gaurko konstituzioan badaude bi alderantzizko artikulua. 1992an aldatu zuten 2. artikulua, laikotasuna aipatu-eta, errerepublikaren elebakartasuna finkatzen du. Bestalde 1789ko Giza eta Hiritar Eskubideen Aitorpena ere konstituzionala da eta 11. artikulua dio:

la libre communication des pensées et des opinions est un des droits les plus précieux de l'homme: tout citoyen peut donc parler, écrire, imprimer librement sauf à répondre de l'abus de cette liberté dans les cas déterminés par la loi

(gogoetak eta iritziak adierazteko askatasuna, giza eskubideetan baliosenatarik da. Beraz hiritar orok hitz egin dezake, idatz eta inprima askatasunean)...

Ez ahantz 2. artikulua eginbide kolektiboa sortzen duela, 11. artikulua eskubide indibidual bat definitzen duelarik. Dena dela, badirudi herri hizkuntzak bi artikulua hauen artean koka daitezkeela. Egia erran, Kontseilu Kontituzionalak (hau da legeen epaitegi gorena), hiruetan gutienez, 11. artikulua erabili du frantsesaren elebakartasuna mugatzeko, geroxeago ikusiko dugun bezala.

Halere herri hizkuntzen aurka doa konstituzioaren «mito fundatzailea». Estatuaren nortasunari buruzko liburu batean irakurri nuen:

nazio frantsesa zibikoa da, nozio alemana etnikoa delarik.

Edo argudiaketa analogiko bat eginez erran genezake, Frantzia hiritarra da, Espainia herritarra den bezala.

b) Toubon legea (1994-08-03)

Konstituzioaren aldaketa ez da soilik sinbolikoa izan. Berehala lege bategen atera ditu aplikazio praktikoak. Alabaina Toubon legeak erabakitzen ditu frantsesaren nahitaezko eremuak. «Article 1: Langue de la République en ver-

tu de la Constitution, la langue française est un élément fondamental de la personnalité et du patrimoine de la France. Elle est la langue de l'enseignement, du travail, des échanges et des services publics » (konstituzioaren arabera Errepublikaren hizkuntza den frantsesak Frantziaren nortasuna eta ondarea oinarritzen ditu. Ikaskuntzako, laneko, harremanetako eta zerbitzu publikoetako hizkuntza da). Jarraian legearen 24 artikuluek finkatzen dute frantsesaren erabilera iragarkietan, lan munduan, kontratuetan, publizitatean, zuzenbidezko idazkietan.

Ikusi dugu neurri handi batean administrazioa frantsesaren eremua dela. Halere konstituzioaren bikoiztasunari esker, irakurketa ezberdinak posible dira. Alabaina 1992ko 2. artikulua ezin da irakurri, 1789ko 11. artikulua baztertuz, komunikazio askatasuna lehen mailako eskubidea baita.

Holaxe ulertu behar da Toubon legean (1994) agertzen den 21. artikulua:

les dispositions de la présente loi s'appliquent sans préjudice de la législation et de la réglementation relatives aux langues régionales et ne s'opposent à leur usage

(lege honetako neurriak aplikatzen dira, herri hizkuntzei buruzko legediari eta araubideari kalterik egin gabe eta ez doaz hizkuntza horien erabileraren aurka). Zer nolako erabilera, pribatua ala publikoa? Testuak ez du trenkatzen baina kontestu guztia komunikazio publikoarena da.

2. Hizkuntzen Kartaren ondotik

a) Estatu Kontseiluaren abisua (1996-09-24)

Gobernuak Estatu Kontseiluari eskatu zion bere abisua eman zezan Hizkuntzen Kartaz. Konstituzioaren 2. artikulua aurka doala erran zuen eta ondorioz ezin zela sinatu. Estatu Kontseiluaren abisuak ez dira erabakigarriak eta gobernuak bazter ditzake. Hori gertatu zen eta Lionel Jospin Lehen Ministroak hiru ikerketa eskatu zieten jakitun batzuei:

- herri hizkuntzen egoeraz (Nicole Pery eta gero Bernard Poignant);
- Hizkuntzen Kartaren konstituzionalitateaz (Guy Carcassonne);
- herri hizkuntzen zerrendaz (Bernard Cerquiglini).

b) Poignant txostena (1998)

Kemperreko alkate bretoi erdaldun honek berridatzi zuen herri hizkuntzen historia, erakutsiz eskola publikoaren asmatzaileek ezer ez zutela egin eskualdeetako hizkuntzen aurka. Alderantziz, aberri txikien baliagarritasuna az-

pimarratzen zuten, aberri handiaren hobeki eraikitzeko. Hamar aipamen egiten ditu, Jules Ferry-rena lehen eta Claude Allegre-rena azken, frogatzeko errepublika ez dela hobendun, baina bai ekonomia. Ekonomiak ditu gizarte egiturak aldatu eta egitura hauen zutabe ziren tokiko kulturak:

ukaldi gehiegi errepublikari buruz eta gutxiegi kapitalaren aurka.

Gezurra handiegia delarik, egia ere ateratzen da hitzen artetik, berak uste gabeen aitortzen duelarik:

Il est temps de sortir de l'hypocrisie

(ordua da faltsukeriatik ateratzeko). Noren faltsukeria ote? Alabaina ele zuriek ez dituzte ekintza beltzak estaltzen. Eta gaurko proposamenetan zer beritasun eskaintzen digu?

Publikotasunaren bidean urrats batzuk egin gogo ditu. Txostenean Hizkuntzen Kartaren sinadura proposatzen duelarik helburu nagusi bezala, herri hizkuntzen erabilera pribatua eta publikoa azpimarratzen du. Bestalde ikastoletan eta beste elkarte eskoletan darabilten murgil metodoa onargarriz hartzen da eta ikastetxe hauei eskaintzen zaie erakunde publiko bilakatzea. Komunikabide publikoek ere toki definitu bat eginen diete eskualdeetako kulturei.

Gainera bizpahiru lerroaldetan agertzen da «hizkuntza frantsesaren eta Frantziako hizkuntzen» arteko parekotasuna: konstituzioak erabaki behar luke ondare nazional berean daudela; Kultur Ministerioan dagoen «frankofoniaren ordezkari nagusian» kokatu behar litezke beste hizkuntzak ere. Hots, utopia ala ironia, ez omen da etsaigorik hizkuntza horien artean, adiskidantza baizik, elkar zaintzeko eta elkarrekin estatuaren dirdira erakusteko nazioartean. Lurraldetasunaren hastapen bat ikusten dugu herri hizkuntzen onetan. Poignant alkateak errepikatzen digu Paris ez dela estatu osoa, errepublika jakobinoa antzu bilakatu dela eta «aukera girondinoa» egin behar dela, deszentralizazioaren urrapidea ez delakotz bururatua. Noraino doa federalismo hau?

Horiek hola, administrazioaren eremua giltzaturik dago herri hizkuntzentzat eta alor honetan txostenak konstituzioaren irakurketa hertsiena egiten du. Errepublikaren hizkuntza, hizkuntza «ofiziala» bilakatzen da. Nahitezkoa da arduradun publikoentzat bai eta ondorioz administratuentzat. Alderantziz beste hizkuntzak ezin dira erabili zerbitzu publikoetan, salbu Hezkuntza Nazio-nalean. Kasu honetan ere ikasleek eta (gauza berria) irakasleek nahi badute.

Ipar Euskal Herriko hizkuntza estrategia nahizkotasun horretan oinarritua da. Lege gerizaren faltaz (noiz arte?), hiztunen, familien eta gizarte zibilaren gain da kultur eskubideen errespetaraztea, irekitzen diren bideetan sartuz eta hetsirik dauden ateak «de facto» irekiz. Euskalgintzaz arduratzen direnen ahalbide nagusia da herri motibazioa piztea herritarrengan.

c) Carcassonne txostena (1998)

1998ko urriaren 6an zabaldu zen Hizkuntzen Kartaren hitzez hitzeko «azterketa metodikoa eta hotza». Egia erran, orain arte jende anitz berotu zen idazki famatu horren iguruan, edo aurka, frantsesa gutituko zuelako beldurra- rekin, edo alde, herri hizkuntzen salbatzeko itxaropenez. Gure legegizonak denak ados ezarri ditu. Bai, Hizkuntzen Karta sinagarri da, 52 neurri baitauzka onargarriak direnak. Bai, nazioarteko hitzarmen horrek errespetatzen ditu prin- tzipio konstituzional oro: errepublikaren batasuna, herritarren berdintasuna, komunikatzeko askatasuna bai eta ere frantsesaren estatutu berezia.

Denbora berean Hizkuntzen Kartako 7. artikulua, «Helburuak eta prin- tzipioak», irakurritz egiten genituen ametsak erori dira. Artikulu horretan aipa- tzen dira hizkuntzen onarpena, lurraldetasuna, hizkuntz taldeak, bizitza publi- koa, mugaz gaineko harremanak. Hots, kultur demokraziaren deklarazio baten itxura du. Uste genuen Hizkuntzen Karta sinatzearekin, gure hizkuntzak eta gure herriak nolazbaiteko ofizialtasuna edo gutienez publikotasun zerbait er- dietsiko zuela.

Aipatu txostenak dioenez, deus ez da holakorik. Eta hain zuzen 7. arti- kuluak lehen helburutzat ematen du «Herri hizkuntzen onarpena, aberastasun kulturalak direlaketz». Ondorioz Hizkuntzen Kartaren helburu zuzena ez da hitzunen eskubideak adieraztea bainan arriskuan diren hizkuntzak zaintzea

Beraz nola ulert ditake aitzin solaseko 3. begiramena:

kontuan hartuz lurralde hizkuntzen eta hizkuntza gutxituen erabilera ezin kenduzko eskubidea dela bizitza pribatuan eta bizitza publikoan...?

Ohar hau oinarritzen duten idazki juridikoek ez omen dute hizkuntz es- kubiderik sortzen. Zeren eta aipatzen den Nazio Batuen Erakundeak erabaki zuen Eskubide zibilen eta politikoan nazioarteko ituna, gutxiengoak zaintzeko zen eta sinatzerakoan ordezkari frantsesak salbuezpena adierazi zuen, Fran- tzian ez zitakeela gutxiengorik izan, berdintasun zibikoari esker. Salbuezpenak orain ere balio du eta begiramen hau indargabe gelditzen da.

Ohar berdintsuak eginak dira «lurralde» eta «hizkuntz multzo» hitzez. «Lurraldea» geografikoki ulertzen da eta hemen «multzoa» kontzeptu estatis- tiko da. Banakazko hitzunen taldeak ez dezake sortu eskubide kolektiborik. Bestenaz «komunitarismoak» errepublikaren batasuna hauts lezake. Hizkun- tzen Karta sinatzeko momentuan, adierazpen interpretatibo batek gauzak argi litzazke.

Beste argitasun atzerakor bat ukan dugu publikotasunari begira. 7. art. d. helburua:

eskualde hizkuntzen eta hizkuntza gutxituen erabilera mintzatua eta idatzia erraztea eta sustatzea, bizitza publikoan eta pribatuan.

Eremu publikoa aipatzen delarik gehienetan administrazioaz eta zerbitzu publikoetz hitz egiten da. Hizkuntzen Karta sinatuz uste genuen urrats handia eginen genuela herri hizkuntzen publikotasunaren bidean.

Irakurketa hertsiegia dela dio legegizonak. Bizitza publikoa hasten da «etxetik ateratzen delarik» eta zabaltzen gizarte harreman guztietara: lanean, merkatuan, saltegiatan eta ez bakarrik administrazioan. Beraz Hizkuntzen Karta izenpeturik ere herri hizkuntzak administrazio publikotik kanpo egonen ote dira? Ez baitezpada, eta hemen daukagu Carcassonne txostenaren sorpresa on bat.

Interpretamen okerra litekela, dio Maisu Carcassonnek. 18 orrialdeko arrazoinamendu zorrotza darama adostasunean ezarri nahiz, aipatu ditugun 6 lerroaldeak: Konstituzioaren 2.a, Eskubide aitoparen 11.a, Tubonen 21.a, Polinesiako 115.a, Konstituzio Kontseiluarenak 1994ean eta 1996ean. Dударik gabe frantsesa da administrazioko hizkuntza normala. Baina ez dauka eksklusibitatearik. Beste hizkuntzak ez dira debekatuak, beraz zilegi dira:

Ez da gehieria baieztatzea bidezkoa denik elebitasunaren erabilera bultzatzea, administrazioa hobetzeko kezkarekin, hurbiltasuna edo eraginkortasuna bilatuz (63. art.).

Herri hizkuntzak erabiltzea zilegi da. Haatik ahalbide horrek ez du sortzen eskubiderik hitzunen alde, ez eta ere eginbiderik arduradunengan. Bi baldintza nagusiak hor daude, hitzunen nahia eta frantsesaren presentzia.

Dena dela Konstituzio 2. artikulua harresia urratu da eta zulo horarik pasarazi dira Justiziaren artikuluko 7 neurri eta Administrazioaren artikuluko 5 neurri (neurri bana azki delarik Hizkuntzen Karta sinatzeko). Gainera beste 5 artikulua kasik osoki bateragarri dira Konstituzioarekin eta beraz sinagarri: Ikaskuntza (8. art.), Komunikabideak (11. art.), Kulturgintza (12. art.), Gizarte harremanak (13. art.), Mugaz gaineko harremanak (14. art.).

Txosten honetan, gure legegizonak aztertu ditu Hizkuntzen Kartak eskaitzen dituen 98 neurriak, 7 artikulutan banaturik. 52 badira onargarri direnak Konstituzioaren aldetik. Gure berehalako kezka zen zenbat neurri onartuko ziren.

d) Cerquiglini zerrenda (1999)

Bernard Cerquiglini hizkuntzalaria Hizkuntza Frantsesaren Ordezkaritza Nagusiko zuzendaria zen eta gobernuak eskatu zion egin zezan Frantziako hizkuntza guztien zerrenda. Hexagonako eta Itsasandiko mintzairak aztertu ondoren, 75 hizkuntza aurkitu zituen, bere ustez denak Hizkuntzen Kartaren babesean ezartzeko. Ez genuen ikusten zer politika egin zitekeen horrenbeste

hizkuntzekin. Bainan eztabaidak erakutsi zigun hizkuntzen egoerak eta hiztunen eskaerak oso ezberdinak zirela.

Lehen kategoria batean sailka daitezke adibidez Guianako hizkuntz amerindianoak. Asko dira bainan hiztun gutxirekin? kaliba 200 hiztun, arawak 300 hiztun eta beste holako 9 hizkuntza. Jende horiek Amazonatik edo Surinametik etorriak ziren eta herrixka batzuetan bizi dira erreka edo itsas bazterretan. Beren hizkuntzari begira ezer ez dute eskatzen bainan hizkuntzalariek diote hizkuntza guztiak eskubide berdinak dituztela eta Errepublikaren babesa hartze dutela.

Beste sail batean koka daitezke ekialdeko eta mendebaleko kreollerak, bai eta Kaledonia Berriko hizkuntzak. Kreollerak hizkuntza « handiak » dira, hiztun asko baitituzte eta ohizko gizarte harremanetan erabiliak baitira, familian, lanean, bilkuretan. Halere ez dira oraindik toki guztietan sartzen, ez administrazio zentrolean, ez eta ere liburugintzan. Ondorioz denentzat goi mailako hizkuntza frantsesa da. Militanteen eskaera da bi hizkuntzen arteko parekotasuna lortzea eskolaren bitartez, diglosia «heterotopikotik homotopikora» pasatuz.

Hirugarren sail batean aurkitzen ditugu oil dialektoak. Frantsesa ere jatorriz oil familiakoa da, bainan mendeetan zehar erregeen eta errepublikaren hizkuntza bilakatu da. Beste dialektoak ahul daute Bretainian (galo), Pikardian, Champagnean, Walonian, Poitouan eta beste. Literatura zerbait bazuten, orain hiztun gutxi dira eta adinekoak. Halere eskoletan irakatsiak dira. Eta geroari buruz? Oil hiztun askok diote dialekto horiek lehenagoko bizi moldeari lotuak direla eta ez direla egokiak modernitatea adierazteko. Heientzat oil batua frantsesa da.

Laugarren sailean daude 7 herri hizkuntza «handiak»? alsaziera, bretoiera, flandjera, katalanera, korsikera, ok hizkuntza eta euskara. Gure eskaera nagusia da lurraldetasuna, herri bakoitzean herri hizkuntza frantsesaren parekoa izan dadin. Hizkuntzalari jakobinoek ez dute federalismoa onartzen «komunitarismoaren beldurrez». Hizkuntzalari ofizialentzat frantsesak bakarrik dauka errealitate politiko bat. Beste hizkuntzak birtualki onartzen dira ikergaitzat unibertsitateetan eta ikasgaitzat eskoletan. Ez diete beste tokirik ematen. Ez dakite zer den hizkuntz antolaketa. Hizkuntzen Kartako atal bakar bat ulertzen dute, irakaskuntzarena.

e) Eskualde Hizkuntzen edo Hizkuntza Gutxituen Europako Kartaren sinadura (1999-05-07)

Frantziako ordezkariak Budapesten Hizkuntzen Karta sinatu zuen, gobernu sozialistaren aginduz. Izenpetze aktak baditu bi zati, irakurketa ohar bat eta onartuak diren 39 neurrien zerrenda.

Irakurketa oharra zertarako? Alde batetik Hizkuntzen itunak ez du onartzen III. zatiko neurrien arteko hautuez beste salbuespenik. Bestalde II. zatiko printzipio batzuk ez dira egokiak Frantziako Konstituzioaren ikuspuntutik hiztun komunitateen eskubideak, hizkuntzen lurraldetasuna, eskualde hizkuntzen erabilera publikoa. Ondorioz Frantziako ordezkariak ohar baten bidez zehaztu du Errepublikaren gobernuak nola interpretatzen dituen dudazko printzipio horiek. Hona oharraren laburpena 4 puntutan:

1. Hitzunen multzoak aipatzen direlarik Hizkuntzen Kartak ez die eskualdeetako hitzunei eskubide kolektibo berezirik ematen eta Errepublikaren gobernuak ituna ulertzen du hiritarrek legearen aitzinean duten berdintasunaren arabera.
2. Errepublikaren gobernuak administrazioari buruzko lerroaldeak ulertzen ditu konstituzioaren 2. artikuluaen arabera, zeinek frantsesaren erabilera behartzen baitu zerbitzu publikoetan.
3. Errepublikaren gobernuak irakaskuntzari buruzko lerroaldeak ulertzen ditu azpimarratuz eskualde hizkuntzen ikasketa hautazkoa dela eta ikasle guztiek eskubide eta eginbide berdinak dituztela ikastetxe publikoetan.
4. Errepublikaren gobernuak legeen itzulpenak onartzen ditu, kontuan hartuz frantsesezko bertsioak duela bakarrik zerbitzu publikoetan erabiltzeko indar juridikoa.

Sinadura aktaren bigarren zatiak zerrendatzen ditu hautatuak izan diren 39 neurriak, gero berrespen erabakiak finkatuko duelarik zein hizkuntzei aplikatzen diren. Hona zein neurri onartuak izan diren III. zatiko 7 artikuluetan, 7.etik 11.era.

Irakaskuntzaren artikuluan 10 neurri. Eskualde hizkuntzak irakatsiko eta erabiliko dira ama eskolan, lehen eta bigarren mailan, lanbide heziketan, unibertsitatean, ikasleen nahiaren eta kopuruaren arabera. Historiaren eta kulturaren irakaskuntza azpimarratua da bai eta ere irakasleen formakuntza. Erakunde batek neurtuko du herri hizkuntzen aitzinamendua. Eskualdez kanpo ere eskualde hizkuntzen irakaskuntza antola daiteke ikasleen kopurua nahikoa bada.

Justiziaren artikuluan neurri bat. Legedia idazkiak eskuragarri izan daitezke eskualde hizkuntzetan, bereziki hitzun horiei doazkien idazkiak.

Administrazioaren artikuluan 3 neurri. Hitzunen kopurua nahikoa delarik, tokiko agintean idazki ofizialak eskualdeko hizkuntzean argitara daitezke: bi baldintza errespetatuz, hitzunek nahi badute eta hizkuntza ofiziala baztertu gabe. Toponimia erabil daiteke jatorrizko molde zuzenean, beharrez izen ofizialarekin batera.

Hedabideen artikuluan 9 neurri. Neurri horiek berehala aplikagarriak dira gaurko egoeran: eskualde hizkuntzezko emankizunak irрати eta telebista publikoetan; entzunezko eta entzun-ikusizko ekoizpenak egiteko laguntzak; hizkuntza berdina duen auzo herriko komunikabideetan sartzeko ahala; komunikabide ezberdinen irekitzeko baimena eta irрати kate oso bat, aldizkari bat, entzun-ikusizko estudio bat; komunikabide horietako langileen formakuntza. Komunikabideen pluraltasuna eta askatuna zaintzeko erakundeetan eskuldeetako hiztunak ordezkatuak izanen dira.

Kulturgintzaren artikuluan 8 neurri. Estatuak onetsiko eta lagunduko ditu ekimenak, itzulpenak, ekoizpenak, antolaketak, egitarauak, sorkuntzak, zabal-kuntzak, mugaz gaineko harremanak.

Ekonomia eta gizarte bizitzaren artikuluan 6 neurri. Legediatik eta erakundeetako araudietarik kenduko dira herri hizkuntzen erabilera mugatzen duten erabakiak ekonomian eta gizarte bizitzaren alorretan. Herri hizkuntzen aurkako jokamoldeak baztertuko dira eta haien aldekoak sustatuko: bankuetako eta saltegietao dokumentuetan, ospitaletan eta osasun zerbitzuetan bereziki, segurtasun aholkuetan eta kontsumatzaileen eskubideak adierazteko idazkietan. Toubon legeak (1994) frantsesa inposatzen du kontratuentzat, publizitarentzat eta abar. Bainan lege honek ez du baztertzen eskualde hizkuntzen erabilera.

Mugaz gaineneko harremanen artikuluko 2 neurriak. Hitzarmenak eginen dira eskualde hizkuntza berdina duten Estatuaren artean. Harremanak eta lankidetzak antolatuko dira hiztunen artean, irakaskuntzaren, informazioaren eta lanbide heziketaren alorretan.

f) Konstituzio Kontseiluaren erabakia (1999-06-15)

Gobernu sozialistaren sinaduraren ondotik, Errepublikaren presidentek Konstituzio Kontseiluari galdegin dio Hizkuntzen Karta onargarria zenetz lege nagusiaren aldetik. Erantzuna hau izan da: «La Charte européenne des langues régionales ou minoritaires comporte des clauses contraires à la Constitution (Eskualde hizkuntzen edo hizkuntza gutxituen Europako Kartak badauzka Konstituzioaren aurka doazen klausulak). Ondorioz Legebiltzarrak ezin du ituna berretsi, Konstituzio Kontseiluaren erabakiak legea baino indartsuagoak baitira.

Hiru dira Konstituzioaren aurka doazen printzipioak: hiztunen eskubide kolektiboak, hizkuntzen lurraldetasuna eta Frantsesaz beste hizkuntzen erabilera publikoa. Alabainan Konstituzioaren lehen artikulua finkatzen ditu hiritar guztien berdintasuna legearen aitzinean eta lurraldea ezin dela zatitu. Bigarren artikulua arabera zerbitzu publikoen hizkuntza frantsesa da. Gobernuaren irakurketa oharra ez da nahikoa, zeren-eta, denboraren buruan,

jatorrizko idazkia da nagusi, oharrak ahanzten baitira (Konstituzioaren 2. artikulua gertatu den bezala). Ondorioz Frantziako eskualde hiztunentzat atea hetsirik dago Europari begira eta ezin dute baliatu itunaren aitzinsolasean dagon abiapuntu nagusiaz:

eskualde hizkuntzak erabiltzeko eskubidea, nola bizitza pribatuan hala bizitza publikoan, ezin ukatuzko eskubidea da.

Zer gelditzen zaie? Adierazpen askatasuna. Ez da gutxi. Baina askatasun batek bestea mugatzen du, hitz egin nahi ez duenarenak, hitz egin nahi duenarena. Aldiz eskubideak eginbidea sortzen du.

Horiek hola begiramen batzuk badira eskualde hizkuntzen alde agertzen direnak. Gutxienez hiru.

1. Konstituzioa irakurtzerakoan bi oinarriko arauen arteko adostasuna bilatu behar da. Alde batetik «Errepublikaren hizkuntza frantsesa da». Eta bestalde «Herritar orok hitz egin dezakela askatasunean». Bi arauak bata bestea mugatzen dute eta dialektika horren arabera ezin da egin Konstituzioaren adiera bakarreko irakurketarik.
2. Oraindik eskualde hizkuntzak zerbitzu publikoetako eremu batzuetan sartuak dira legearen bidez: irakaskuntzan, ikerketetan, komunikabideetan, administraziorako itzulpenetan. Beraz frantsesaren erabilera publikoa ohizkoa da, baina ez da osoiki eksklusiboa. Legeak publikotasunaren bide berriak ireki ditzake.
3. Hain zuzen gobernuak sinatu dituen eskualde hizkuntzen aldeko beste arauak ez doaz Konstituzioaren aurka. Ondorioz III. zatian dauden 39 neurri berehala hizkuntza lege orokor baten osagaiak izan daitezke.

g) Orain zer?

Ikusiz frantsesaz beste hizkuntzen erabilera osoki sinbolikoa dela eta funtzionaltasun publiko izpirik ez daukatela, zer motibazio zuen Frantziak Hizkuntzen Karta izenpetzeko? Herri nortasunak eta hizkuntz eskubide kolektiboak ukatu-eta, zertarako sina eskualde hizkuntzen ituna?

Errepublikaren ikusmoldea doi bat aldatu da eta bere oinarriko mitoak ukatu gabe hiru arrazoi nagusi baditu frantsesaz beste hizkuntzak onartzeko.

1. Estatuak lurralde hizkuntzak onartzen ditu kultur ondare nazionaltzat (Hizkuntzen Karta, 7. artikulua, 1a). Errepublikaren eginbidea da hizkuntza gutxitu horiek zaintzeko, bereziki suntsitzeko arriskuan direlarik. Ez baitezpada hiztunen eskubideengatik, baina kultur aberastasunaren zaindari delakotz munduaren aitzinean.

2. Adierazpen eskubidearen izenean, herritar bakoitzak askatasuna du nahi duen hizkuntza erabiltzeko. Hori dio 1789ko aitortpenak eta idazki hau errepublikak ukan dituen 5 konstituzioetan sartzen da. Baina giza eskubideak eskubide indibidualak dira, hain zuzen herritar soila zaintzen baitute gizarte indarren aurka.
3. Gizartearen funtsezko hautua delarik, estatuaren eginbidea da tokiko hizkuntzak irakasteko eta erabiltzeko zerbitzu publikoak eskaintzea. Nahikunde soziala da Frantziako hizkuntza araudiaren oinarria, baina baieztatua den neurrian:

la volonté sociale avérée.

Trilogia hau da azkenean diskurtso politiko guzien bilduma. Gogoan izan Lorienteko diskurtsoa (Mitterrand 1981) edo Kenperren bazkal-ondoko mintzaldia (Chirac 1997). Ele zuri horiek, hauteskunde denboretako fraseologian sartzen dira. Bainan bidea luze da ideologia eta aplikazioaren artean.

III. EUROPAREN ERAGINA IPAR EUSKAL HERRIAN

Ipar Euskal Herrian, Europako erakundeen eragina 1987an agertu zen, Kuijpers erabakiarekin. Euskalgintzako eta kulturgintzako elkarteetan lan egiten zutenek Europako Parlamentuaren dokumentuak erabili zituzten beren argumentazioetan, botere publikoenganik aitzinamendu batzuk erdiesteko. Erran behar da gauzak lehenagotik aldatzen hasiak zirela euskararen alde.

1. Euskalgintza berriaren etapak

Deixonne legea (1951) garrantzizko aldaketa kulturala izan zen Errepublika Frantsesean herri hizkuntzei begira. Lehen aldikotz 7 herri hizkuntza irakaskuntza publikoan sartu ziren lege baten bidez, horietarik bat euskara zelarik. Lege horren balioa gutxiesten dugu, eragin ofizialak 10 urteren buruan agertu baitziren. Baina nolazbait mentalitateak aldatzen hasi ziren eta 1975eko hezkuntza legearen arabera herri hizkuntza guztien irakaskuntza sar zitekeen ikaskuntza maila guztietan.

Anartean Euskal Herrian Ikas elkarteak sortu zen 1959an, Piarres Lafitte elkarte buru zelarik. Elkartearen helburua zen euskararen ikaskuntza antolatzea nahi zuten ikastetxeetan. Beste ildo batean lehen ikastola sortu zen 1969an eta urte berean lehen irakasle ibiltaria izendatu zuen Hezkuntza Ministerioak. Denbora berean beste mugimendu batzuk ari ziren euskaltasuna zabaltzen jende helduengan, adibidez Mende Berri, eta 1979an Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundea (AEK) Iparraldera pasatu zen. Hogeita hamar urtez euskal-

gintza abiadura txikian ibili zen, baina indarrak metatu ziren aldaketa handiagoak prestatuz.

Aldaketa nagusia 1981ean gertatu zen,

euskara eta euskal kulturaren jardunaldiak (Assises de la langue et de la culture basques)

bildu zirelarik, Ikas elkarteburuaren eta idazkariaren ekimenez, hurrenez hurren Jean Haritschelhar eta Manex Goihenetxe. Egia erran Frantziako bizitza politikan zen lehenik gertatu aldaketa nagusia, alderdi sozialistak hauteskundeak irabazi baitzituen. François Mitterrand Presidentearen programak hitzematzen zituen euskaltasunaren aldeko gauza asko: herri kulturen garapena, hizkuntzen legea, Euskal departamendua, hedabideen askatasuna... Ikusiz ate batzuk irekitzen ari zirela, Jardunaldietan bildu ziren 35 elkarteek egitasmo orokor bat eztabaidatu zuten eta zabaldu «Kaier horia» deritzon agiri batean: euskararen irakaskuntza, hizkuntzaren erabilera publikoa, hedabide euskaldunak, kultura erakundea eta beste.

Gainera Pizkundea antolatu zen, euskal elkarten federatzaile, nolazbait eztabaidatik ekintzetara pasatzeko, «euskararen eta euskal kulturaren hazkundea edozein bide egokiz sustatzeko». Federazio hau botere publikoaren mintzakide bilakatu zen. Pizkundearen bidez manifestaldi handiak egiten ziren noizean behin, «Deiadar» lemapean. Negoziaketa eraginkorrak eraman ziren irakaskuntza mailan bereziki, baina ez bakarrik: Seaskaren onarpena, ikaskuntza elebiduna sare publikoan eta gero sare pribatuan, irakasleen formakuntza, euskal diploma unibertsitarioak, hedabideak hala nola euskal irratiak eta Euskal Telebistaren iparralderatzea, Euskal Kultur Erakundea (EKE)... Mugimendu guzti honen sustengatzeko Europako erakundeen txostenak, erabakiak eta itunak lagunak izan ziren

2. Europako agiriak eta Deiadar aldarrikapenak

Bigarren jardunaldiak iragan ziren 1988ko abenduan oinarritzat hartuz Kuijpers ebazpenean zerrendatuak diren kultura eskubideak. Hona Jardunaldi hauen helburua:

Jardunaldi hauetan bilduak diren elkarteek adierazten dituzte Euskal Herriak dauzkan eskubideak bere nortasuna goratzeko:

- gure gizarteak ingurune euskaldunean bizitzeko eskubidea du, kultur askotako munduan izanikan ere;
- euskaraz ikasteko eskubidea ikasle guztientzat;
- euskaraz mintzatzeko eskubidea, ez bakarrik etxean, bai eta ere lanean eta zerbitzu publikoetan;
- euskal kultura komunikabide zabaletan sartzeko eskubidea.

Berriz ere eskatzen dugu legezko ofizialtasuna euskararentzat eta gure kulturarentzat, Europako Parlamentua gure alde delarik 1987ko urriaren 30eko (Kuijpers) erabakian.

- Gogoeta guztien bilduma egin zen «Euskaldungoaren eskubideak» deitu txostenean. Zortzi kapitulu landu ziren:
- kultur eskubideak eta herri nortasuna,
- euskal erakundeak (Seaska, AEK, UEU),
- ikaskuntza, maila eta sare ezberdinetan,
- euskararen erabilera bereziki gizarte-ekonomia alorretan,
- komunikabideak irratietan eta telebistan,
- kulturgintza, animazioa eta sortzailetasuna,
- herri ondasunak eta ingurunea,
- euskaldungoaren batasuna.

Alor bakoitza aurkeztu zen beti plan bera erabiliz: Europako Parlamentuaren gomendio baten testu osoa, euskaltasunaren azterketa diagnostikoa, Pizkundearen proposamenak bereziki botere publikoei buruz.

Irakur 1. eranskina

1989ko maiatzean, Kultur eskubideen aldeko kanpaina baten ondotik, «Deiadar» lehen elkarretaratzea antolatu zen, Pizkundera, Seaska eta AEK animatzaile zirelarik. Lau eskaera nagusi: Seaska eta Hezkuntza Ministerioaren arteko hitzarmena, irakasleen formakuntza diploma ofizialekin, gau eskolen aldeko finantzamendu publikoa eta «euskal kultur etxea», kultur elkarten eta hedabideen lagungarri.

3. Euskal Kultur Erakundea eta Herrienarteko Sindikata (1990)

Bi erakunde hauek izan ziren Pizkundera federazioaren lorpen nagusiak, euskaltasunaren geroa baikorki eta luzaro baldintzatuko dituztenak.

Euskal kultur erakundea sortu zen Pariseko gobernu sozialistaren eta Pizkundeko ordezkariaren arteko negoziaketaren ondotik. Pizkundera gutun bat idatzi zuen erakunde berri bat eskatuz, non ere euskal elkarteak eta botere publikoa partaide izanen baitziren, lankidetzan aritzeko euskararen eta euskal kulturaren onetan. Alde batetik aginte publikoaren lau mailek urtero aurrekontua onartzen dute, Estatuak, Akitaniako Eskualdeak, Departamenduak eta Udalerriek. Bestalde euskal elkarten ordezkariak urteko kultur egitasmoa finantzatzeko, zuzendariaren eta talde profesionalaren laguntzarekin gauzatzeko.

1989 uztailearen 13an, Pizkundearen gutunari erantzun bat eman zion Kultura Ministerioak, bere adostasuna emanez Euskal Kultur Erakundearen sor-

tzeari: araudiaren onarpena, administrazio kontseiluan parte hartzeko xedea eta 1989ko diru-laguntza. Dokumentu hau da erakundea ofizialki oinarritzen duen idazkia.

1990ko apirilaren 7an, Baionako komertzialdegian egin zen biltzar nagusi sortzailean, 67 elkartek parte hartu zuten eta botere publikoen ordezkari guztiek, araudia eta aurrekontua onartzeko, bulegokideak bozkatzuz hautatzeko eta zuzendaritza izendatzeko. Ramuntxo Camblong izan zen lehen elkarteburua eta gero Erramun Baxok; Txomin Heguy lehen zuzendaria eta gero Pantxoaa Etxegoin.

1990eko ekainaren 30ean, Ipar Euskal Herriko 140 udalerrietako ordezkariak bildu ziren Baionako Herriko etxean, «Euskal kultura sustengatzen duen herrienarteko sindikata» (Herrienarteko Sindikata) antolatzeko eta lehendakaria izendatzeko. Lehen ideia zen ekonomia eta kultura uztartzea. Baina estatuaren ordezkariak bakarrik helburu kulturalera mugatu zuen sindikata, ekonomiarentzat «beste egitura bat» izanen zela hitzemanetz. Sindikata mugatua onartu zuten baina ekonomia eta kultura bereizteak atsekabea piztu zuen, bai kulturzaleenganik bai herri kontseilarienganik. Bernard Auroy, Uztaritzeko auzapeza izan zen lehen sindikataburua.

Bi erakunde hauen garrantzia azpimarratzeko, hona ohar batzuk, Europako Parlamentuaren izpirituari lotuak direnak:

1. Beharrezkoa da aldarrikapen borrokatik antolaketa instituzionalera iragaitea, zentzuzko elkarlan batean jokatzuz botere publikoekin. Elkarteen batasuna eta ausardia hor baitziren, bai eta ere botere publiko bartzuen boluntarismoa (arduradun publiko guztiak galdezkatuak izan ziren, Ministeriotik Euskal Herriko udalerrri txikieneraino), Euskal kultur erakundea eredu bilakatu da, geroztik gizarte zibila eta gizarte politikoa lotzen duen «governantza» berriarentzat.
2. Euskal Herriko udalerrri guztiek lankidetzan jokatu behar dute, udalerrietan erabakitzen baita euskal nortasunaren gooa. Herrienarteko Sindikatak ongi ulertu du eta ekintza guztietan sartu da, nola irakaskuntzan, hala hedabideetan, kulturgintzan eta hizkuntz politikan.
3. Kulturgintzaren eta euskalgintzaren arteko sinergia baitezpadakoa da. Bai eta ere herrigintza eta kulturgintzaren artekoa. Lan zatiketa beharrezkoa da alor bakoitzean. Baina edozein estrategitan bakoitzak go-goan ukan behar du urraspide osoa. Urrats bat huts egin eta dena huts eginga da. Kulturaren garapena eta ekonomiarena elkarri lotuak dira. Hori zen euskal sindikataren abiapuntua. Ideia berriz aterako da Euskal Herri 2010 prospektibarekin.

4. Euskararen Agiria (1994-10-15)

1994a, oso data emankorra izan zen Ipar Euskal Herriarentzat. Alde batetik Europako Parlamentuak onartu zuen Kililea erabakia, bi urte lehenago Europako Kontseiluak proposatu zuen Hizkuntzen Karta. Jarraian Pizkundek eta Deiadar kolektiboak zabaldu zuten «Euskararen Agiria». Bestalde Iparraldean abiatu ziren Lurralde antolaketaren lanak, besteak beste egitasmoan ezarri «hizkuntz antolaketa», geroxeago «hizkuntz politika» bilakatu dena.

Euskararen Agiria, *Hirugarren Jardunaldien* emaitza da. Berriz ere euskal elkarteak bildu ziren «euskararen aldeko oinarrizko neurriak finkatzeko eta koordinazio gune iraunkorra sortzeko». Agiria argitaratu zen herritarren, elkarten eta erakundeen onarmena eskatuz. Zazpi kapitulutan banatuak diren 40 neurriak, «hizkuntzaren eremu osoa estaliko duen politika» baterako proposamenak dira. «Herri hizkuntzen Eurokarta da politika honen abiapuntua eta ofizialtasuna helburua».

Europako hizkuntz politikari etengabe erreferentzia egiten dio Euskararen Agiriak. Hona hiru aipamen, «administrazioa eta legedia» kapitulutik:

4. Lehenbailehen, Frantziak onartu eta sinatu behar ditu European lekuko hizkuntzen egoera normaltzeko onetsi diren erabakiak eta legeak, bereziki 1992ko hizkuntza gutituen eurokarta, 30 Estatuk onartua 50 milioi hiztunen onetan.

5. Epe laburrean, gobernua legegai bat aurkeztu behar du, Estatu frantseko hizkuntzen onartzeko eta legezatzeko, frantsesaren aldeko legegai bezain laster eztabaidatzeko. Lege horrek euskararen ofizialtasuna onartuko du eta lehengo diskriminazioak indargabetuko.

6. Ahal bezain laster, eta Eurokartak onesten duen bezala (7.art, b), Ipar Euskal Herria kudeatuko duen instituzio politiko-administratibo berezia sortu behar da. Instituzio honek bere gain hartuko du euskararen normalizaziorako ardura publikoa.

Irakur 2. eranskina.

Agiriaren lehenbiziko ondorioa izan zen egitura federatzaile berri bat erakitzea, Euskal Konfederazioa, Pizkunda federazioaren eta Deiadar kolektiboen jarraipenean. Helburua da euskaraz, euskal kulturaz, kirolaz, irakaskuntzaz eta hedabideez arduratzen diren federazioak, elkarteak eta pertsonak biltzea, «euskara salbatzeko baitezpadakoak diren neurriak berehala hartzeko eta gauzatzeko denborarik galdu gabe».

Laburbilduz, Europako hizkuntz zuzenbidea izan zen Deiadar mugimenduaren hazkurri, zeinek ondorio iraunkorrak eman baitzituen:

- Euskaldungoaren eskubideen aldarrikapena;
- Euskararen Agiria eta Euskal Konfederazioa;

- lorpen praktiko anitz: ikastolen onarpena, irakasleen diploma ofizialak, ikasgela elebidunak, helduen euskalduntzeko finantzamendu publikoa, euskal hedabideak, besteak beste;
- Euskal Kultur Erakundea eta Herrienarteko Sindikata (edo Euskal Udalartea), geroko erakunde askoren eredu bilakatu zirenak.

Falta zen Euskararen agiriak aipatzen duen « instituzio politiko-administratiboa», beste bide batetik etorriko dena, hain zuzen lurralde antolaketatik.

5. Geroari buruz: euskalgintzatik herrigintzara

Egia da Europako Kontseiluan ere antzeko urraspide bat gertatu zela Hizkuntzen Kartatik gutxiengoaren hitzarmenera. Alabaina Europa batuko erakundeak Estatuaren erakundeak dira. Egoki zen Europako Kontseiluak eztabaida zezan eta proposa «Nazioetako gutxiengoak babesteko hitzarmen nagusia» (1994). Pertsona guztiek askatasun, eskubide eta zerbitzu berdinak hartze dituzte, edozein izan dadin bere nortasuna, nazioa, etnia, kultura, hizkuntza edo sinesmena. Zuzenbide hau indibiduala da bai eta ere kolektiboa. Frantziaren ordezkariak idatzia onartu zuen ohizko erreserba ezarri: Errepublika Frantsean ez dago gutxiengorik, herritar guztiak berdintasunean baitira legearen aitzinean, laiktasunaren izenean, edozein izan dadin bere nortasuna edo erlijioa. Ondorioz Gutxiengoaren Hitzarmenak ez du oihartzun handirik izan herrialdeetan, salbu Britainian eta Alsazian, federalismoa eskatzeko.

Ipar Euskal Herrian herrigintzak beste bide bat hartu du, lurralde antolaketa bidea, Pasqua legearen (1992) eta Voynet legearen (1999) ildotik. Lege hauen oinarriko filosofia da herri bereziak (*pays*) badaudela, bizikidetzak, tokiko ekonomiak eta kulturak definiturik. Deszentralizazioaren izenean, herri bakoitzak baliabide gehigarriak hartze ditu, garapen urraspidean sartzeko, gizarte zibila eta gizarte politikoa elkartzen duen «gobernantzaren» bidez. Kulturek eta hizkuntzek badute beren lekua, lurralde antolaketa:

article 14: Le schéma ... détermine les actions à mettre en œuvre pour assurer la promotion et la diffusion de la langue française ainsi que la sauvegarde et la transmission des cultures et langues régionales ou minoritaires

(antolaketa eskemak eginkizunak finkatzen ditu hizkuntza frantsesaren garapena eta zabalkuntza segurtatzeko, bai eta ere eskualdeetako kultura eta hizkuntza gutxituak zaintzeko eta jarraikiarazteko). Ondorioz Frantziako hizkuntza guztien antolaketa politika publikoan sartzen da.

Euskal Herri 2010 gauzatu da Garapen Kontseiluaren (gizarte zibila) eta Hautetsien Kontseiluaren (gizarte politikoa) eskutik. «Euskal Herriko antolaketa eta garapen eskema» (1996) proposamen guztien bilduma da. Deiaran aroan sortu ziren euskal erakundeak eta elkarteak garapen dinamikaz baliatu zi-

ren, hizkuntz antolaketa eztabaidatzeko eta onarrarazteko, Quebecoko ereduari jarraikiz.

Jarraian Estatuak eta tokiko aginteez izenpetu zuten «2001-2006 Hitzarmen Berezia». Kontratu politiko honetan sartzen dira proposatu ziren 79 neurri, 10 kapitulutan zerrendaturik, lehen kapituluaren atalburua «Hizkuntz politika» delarik. Lehen aldia da izendapen hau agertzen dela, agiri ofizial batean. Eta hizkuntz politika eramateko Euskararen Erakunde Publikoa eraiki da, gizarte politikoaren esku dagoena, elkarteak aholku batzordean daudelarik proposamenak egiteko.

Denbora berean herri mugimendua ere antolatu zen, urraspide osoa akulatzeke. Batera Plataforma Baionako Komertzialdegian sortu zen 2002ko abenduaren 14ean. Haren ituna 110 elkarte, sindikata eta mugimenduk izenpetu zuten, gizarte zibilaren parte handi bat ordezkatzuz, abertzalegoa baino urrunago. Batera itunak lau aldarrikapen dauzka: euskararen ofizialtasuna ardieste, euskal laborantza ganbara eraikitzea, euskal unibertsitatea egituratzea Baionaldean, euskal departamendua sortzea.

Bi dinamika paralelo horiek jarraitzen dute. Europaren eragina nabari zen Deiar aroan eta gero hizkuntz politika antolatzean. Gaur egun Europa geldialdi batean dago, Frantziak konstituzioari eza eman duen puntutik, Euskal Herriak bai erranikan ere. Nizako ituna bururatuko delarik, egitura berri bat asmatu beharko da, herri eta kultur aniztasuna bultzatuko duena.

OINARRIZKO BIBLIOGRAFIA

Hizkuntza gutxituei buruzko corpus juridikoa, txosten honen 1. orrialdean.

BAXOK ERRAMUN: Euskararen prospektiba, in Jakin 114, 1999.

— Euskalgintza hitzartua Ipar Euskal Herrian, in Euskera 2002-2, 961. orrialdean.

BILBAO SARRIA PAUL: Europako Itun Konstituzionalak eskubide gabe utzi ditu hizkuntza-komunitate ugari, in Uztaro 58, Udako Euskal Unibertsitatea 2006.

CARCASSONNE GUY: Etude sur la compatibilité entre la Charte européenne des langues régionales et minoritaires et la Constitution, 1998.

CERQUIGLINI BERNARD: Les langues de la France. www.culture.gouv.fr/dglf/, avril 1999.

Convention spécifique Pays Basque 2001 – 2006, 22 décembre 2000.

CONSEIL DE L'ETAT: Avis n° 359 461 du 24 septembre 1996.

CONSEIL DE L'EUROPE: Charte européenne des langues régionales et minoritaires, Strasbourg, 1992.

CONSEIL CONSTITUTIONNEL: Décision n° 99-412 DC du 15 juin 1999.

Constitution française du 28 septembre 1958.

CONSEIL DE L'EUROPE: Convention-cadre pour la protection des minorités nationales, 1994.

COYOS JEAN BAPTISTE: Politique linguistique. Langue basque et langue occitane du Béarn et de Gascogne, Elkar 2004.

DEIADAR: Euskararen Agiria. Manifeste pour la langue basque. Baiona 1994. (2. *eranskina*)

EUSKAL HERRIKO ANTOLAKETA ETA GARAPEN ESKEMA: 1. norabide orokorrak 1996ko urria; 2. deklinabide eraginkorrak 1997ko martxoa; 3. karten bilduma.

EUSKO JAURLARITZA: Euskararen Jarraipena III, 2001.

ETXEBERRIA BALERDI FELIX: Elebitasuna eta hezkuntza Euskararen Herrian, Ibaeta pedagogia, Donostia 1999.

EYSSERIC VIOLAINE, Le corpus juridique des langues de France. www.culture.gouv.fr/dgIf/, avril 2005.

GRAU GÉRARD: Langues et cultures en France contemporaine, Conseil de la langue française, Québec 1982.

JAKIN 104: Ipar Euskal Herria egituratze bidean, Ramuntxo Kanblong, Peio Olhagaray, Koldo Gorostiaga, urtarrila-otsaila 1998.

MODERNE FRANÇOIS, Problématique juridique du statut et de l'enseignement de la langue basque, Conseil des Elus, Chambre de commerce et d'industrie, Bayonne 2004.

PIZKUNDEA: Euskaldungoaren Eskubideak. Les Droits culturels basques. Baiona 1988. (1. *eranskina*)

POIGNANT BERNARD, Langues et cultures régionales. Rapport au Premier ministre, La documentation française, 1er juillet 1998.

TOUBON JACQUES RAPPORTEUR: Loi n° 94-665 relative à l'emploi de la langue française, 4 août 1994.

1. ERANSKINA
EUSKALDUNGOAREN ESKUBIDEAK
LES DROITS CULTURELS BASQUES
(Bilduma – Synthèse)
Bigarren Jardunaldiak: 1987/12/05 - 1988/02/12

AITZIN SOLASA

Lehen Jardunaldietan 25 euskal elkarte bildu ziren agiri baten inguruan «Pour un statut de la langue et de la culture basque» (1981) 1984an elkartek federazio bat sortu zuten Pizkundea, elkarrekin hartu erabakien akulatzeke. Ondorioak hor ditugu: aitzinatze zerbait eta atsegabe asko.

1986az geroztik gure egoera gaizkondu da kasik eremu guzietan. Pizkundea, 1987ko otsailaren 27ko bilkuran, bere gain hartu zuen eztabaida zabal baten antolatzea euskal kulturaren geroari buruz. Alor honetan lan egiten duten guziak gomituak dira beren gogoetak adieraz ditzaten, 1982ko txostenaren berritzeko. Hona zein diren Bigarren Jardunaldi hauen helburuak:

1. ikus zertan diren kultur ekintzak;
2. finka helburu batzuk gaurko gizarte eta egoera politikoaren arabera;
3. jarraikizko elkarlan baten helbideak antola, elkarte bakoitzaren xedek errespetatuz.

Lan-taldeen txostenak zabaldu genituen 1987ko abenduaren 5ean. Orain lankidetzat antolatu behar dugu: «Euskaldungoaren eskubideak» deitu bildumaren helburua da. Kultur alor bakoitzarentzat Europako Parlamentuaren Kuijpers Erabakia (30-10-1987) aipatzen da. Gero egoeraren laburpen bat ematen. Azkenean helburuak finkatzen gure ekintzen gidari.

Gaiak:

1. Kultur eskubideak
2. Euskal erakundeak
3. Ikaskuntza
4. Euskararen erabilera
5. Komunikabideak
6. Animazioa eta sortzailetasuna
7. Herri ondasunak eta ingurunea
8. Euskaldungoaren batasuna

1. KULTUR ESKUBIDEAK (laburpena)

Nortasunaren eskubidea

Herri guziek daukate bere nortasunaren zaintzeko eta lantzeko eskubide ezin ukatuzkoa. Estatu frantsesa «giza eskubideen herria da» diotenez. Baina herrien eskubideak ez ditu onartzen. Ondorioz kultura ezberdinak legez kanpo daude.

Gure eskubideak adierazi

Jardunaldi hauetan bilduak diren elkarteek adierazten dituzte Euskal Herriak dauzkan eskubideak bere nortasunaren goratzeko:

- gure gizarteak ingurune euskaldunean bizitzeko eskubidea du, kultur askotako munduan izanikan ere;
- euskaraz ikasteko eskubidea ikasle guzientzat;
- euskaraz mintzatzeko eskubidea, ez bakarrik etxean, bai eta ere lanean eta zerbitzu publikoetan;
- euskal kultura komunikabide zabaletan sartzeko eskubidea.

Berriz ere eskatzen dugu legezko ofizialtasuna euskararentzat eta gure kulturarentzat, Europako Parlamentua gure alde delarik 1987ko urriaren 30eko Kuijpers Erabakian.

Gu gara mende berrian

Euskal mugimendua geroari buruz itzulia da. Europako eremu zabalean, Euskal Herriak bere nortasun berria agertzen du aspaldiko herria balin bada ere. Iharduki dezagun estatuen berdurkerien aurka. Guri da harremanak lotzea Nafarroa eta Euskadi autonomoarekin. Moda zaharretik mende berrira iragaitan nazioarteko eskubideak eta Europako erakundeak gure alde daude. Laguntza emanen digute kultur demokraziaren eraikitzen. Baina guri da demokrazia hortaz jabetzea.

Hori bera da Jardunaldien helburua, eskakizunak eta eginbideak finkatzen ditugularik alor nagusietan: ofizialtasuna, ikaskuntza, euskalduntzea, komunikabideak, herri ondasunak, sortzailetasuna.

2. EUSKAL ERAKUNDEAK

Europako Parlamentuaren (2.) erabakia: «Kide diren estatuek ofizialki onar ditzatela elkarteek legeen arabera sortu dituzten ikastetxeak, herri hizkuntza erabiltzen dutelarik ikas hizkuntza nagusizat».

Lehentasuna eman behar diegu herriak sortu dituen eta euskaraz lan egiten duten erakundeak. Hauek dira nortasun osoaren jabe izanen den Euskal Herriaren oinarriak: ikastolak, gau eskolak, Udako Euskal Unibertsitatea, euskal irriatiak, Euskal Telebista Bat, antzerki, bertso eta pastoral taldeak, euskal aldizkariak (*Herria* eta *Maiatz* Iparraldean), liburugintza. Elebidun erakundeek ere badute beren balioa, erdaldunei ematen badiete gure kulturaren gustua eta euskaldun-zeko gooa. Azter ditzagun ikaskuntzaz arduratzen diren herri erakundeak.

A) IKASTOLAK (laburpena)

Egoera

Ikastolen helburua da euskal ikaskuntzaren antolatzea. Hastean ikasleek euskara bakarrik erabiltzen dute, baina lehen maila bururatzean osoki elebidun bilakatzen dira. Ikastola ez da alderdi edo gizarte klase baten eskola, herri oso-arena baizik.

Ikastolak zerbitzu publiko bat betetzen du euskara eta gure kulturaren alde. Beraz diru publikoa hartze du. Seaska 1969an sortu zen 1901eko legearen gerizapean. Gaur egun kudeatzen ditu 19 ama-eskola, 10 lehen mailako eskola eta bigarren mailako ikastetxe bat. 1987ko irailean 878 ikasle dira 2 urtetarik 17 urtetara eta 89 lankide ikaskuntzan eta administrazioan.

Seaskak eta Bordeleko Errektoreak onartu lantalde batek neurtu zituen ikastoletako ikasleen jakitateak 1983-1984eko ikasturtean. Hona batz-beste ardie-tsi zituzten notak: euskaraz 17,5 / 20, frantsesean 15,5 / 20, matematiketan 16,5 / 20. Froga da elebitasunak ez duela ikaskuntza tratatzen, laguntzen baizik.

Gaurko egoera sekula baino zailago da. Hezkuntza Ministerioak onartu zuen integrazioa, gero Lege Biltzarrak ukatu zuen. Geroztik hitzarmena ezin antolatua da frantsesaren programagatik. Seaskako kideak beren euskal ikaskuntzari atxikiak dira, ondorio onak frogatu baititu ikasgai guzietan.

Eskabideak

Diru auzia (12 milioi liberako buxeta) lehenbailehen trenkatu behar da. Ikastolen eta euskararen salbatzeko bi gauza eskatzen ditugu:

- diru laguntza publikoa beste eskolen heinean;
- euskal ikaskuntzaren legezko onarpena.

B) AEK GAU ESKOLAK

AEK-ren helburuak

AEK-ren helburu nagusia Euskal Herri osoaren berreuskalduntzea da, hots Euskal Herriak euskara berreskura dezan. Bide honetan AEA-k sail berezi baten ardura dauka: jende helduen alfabetatzea eta euskalduntzea. Beraz, euskal hitzun anitz epe laburrean sortzea hartzen du AEK-k helburutzat:

euskal hitzun: euskara zinezko komunikabide-tresna bezala erakatea, euskaldun berriek eta besteek mintzabide gisan balia dezaten erreztasunez.

anitz: euskararentzat hitzun eta beraz ikasle kopurua hil edo bizikoa baita, gau eskolak herri eta auzo gehienetan sortzea dugu helburua.

epe laburrean: ikas prozesua egin ahala laburtu behar da eraginkortasunagatik: oinarritzko hizkuntza bat erakasten ahal da, mugatua baina ongi programatua, gero ikasleak hizkuntza osoa beregana dezan.

Helburu horien gauzatzea

Iparraldean sortu zenetik AEK helburu horiei buruz abiatu zen:

- a) Ikaskuntza zerbitzua antolatuz lau sailetan, euskalduntzea, hobekuntza, alfabetatzea eta irakasleen moldakuntza: arratseko klaseak 4 edo 6 oren astean, eguneko klaseak 6 edo 10 oren astean; moldakuntza jarraikia lantokian edo lan-tenoreetan; ikastaldiak aste bat edo biz-pahiru segidan; aktibitateak euskaraz, bidaiak, mendizale ikastaldiak; zülülü ikasleak familia euskaldun batzuetan errezibitzea.
- b) Pedagogia hobetuz: *Jalgi Hadi* metodoa Iparraldekotua, hornidurak, programaketak irakasleentzat materiala hilabetea eta mailaka eginez, «euskaraz eta kitto» dozierrak ikasleendako.
- d) Ingurumen euskalduna sortzen lagunduz: irratiko emankizunak, animazioak euskal biltokietan, afariak, parekatzeak bestaldeko klaseekin, mendi ateraldiak, kirol taldeak, euskal gizartea ezagutzeko ateraldiak.
- e) Euskararen aldeko dinamika herritar bat sustatuz: *Korrika* 5 aldiz, *Kanpainak* 3 aldiz, *Aekantuz* 3 aldiz.

Ondorioak ikasleengan

Hona hemen ikasle kopuru zenbait AEK sortuz goroztik Iparraldean: 1979an 530, 1982an 642, 1984ean 1003, 1987an 534. Jakinez urte batetik bes-

tera kasik ikaslegoaren erdia galtzen dugula, zortzi urtez 2.500 jende inguru hunkitu ditu AEK-k. Ikaslegoaren parterik handiena lehen mailakoa da. Ikasle horiek dute bide luzeena egin behar eta bidenabar anitz gelditzen dira bide bazterrean. Ondorioz, ikas prozesuaren aitzinatzearekin ikasleen kopurua ttipitzen da.

AEK-k publiko erdalduna hunkitzen du gehienik. Jende berria bereganatze honek frogatzen du egiten duen kontzientziatze lana ondoriotsua dela. Al-diz ikaslego euskalduna nekez biltzen dugu. Alta behar konkretu batzuk gero eta gehiago agertzen dira: irrati emankizunak, artikulua, euskarazko produkzioa etab. Behar guzi horiei arropu bat eman nahi genieke, erakaskuntza euskal gizartean zinez emankorra gerta dadin.

Oro har gure ikas prozesuaren ahulezia eta eraginkortasun eskasa nabariak dira. Hain segur badugu zer egin eta hori ikusirik entseetzen gara ikas prozesua hobetzen: pedagogia, ikasleendako dozierrak, züzülü ikastaldiak eta beste. Baina bestalde ere euskal gizartean gibelapen etengabeak muga latzak ezartzen dizkigu: ikasle anitz «kronikoak» bilakatzen dira, klastetik kanpo ez baitute ingurumenik atzematen eta klasea baita haientzat euskaraz mintzatze-ko eremu bakarra.

Erakaslegoa beti dilingo

Erakasle kopuruak ikasle kopuruaren gorabeherak segitu ditu: 1979an 60, 1984an 120, 1987an 80. Ez ditugu gure beharrak betetzen 80 horiekin. Alabaina gero eta zailago da erakasleak atzematen, 4 edo 6 oren klase astean emaitako prest direnak.

Erakasle guzi horiek ez dira batere profesionalak. Gehienetan militantismoz dira bilduak eta beharrean bortxaz hartuak. Ondorioz moldakuntza egoki bat eskaintzea izigarri zaila zaigu. Baldintza txarretan ari diren erakasleak fite akitzen dira eta urtero erakaslego berri batekin ari behar dugu (8 urtez 250 baino gehiago).

AEK-eskola hortarako bultzatu dugu: euskararen ezagutza barnatzeko eta euskaraz aritzeko trebetasuna lantzeko. Gure saila azkartuko da euskararen aldeko borroka azkartu arau. Eta ondorioz euskararen ikasteko eta lantzeko beharrak emendatuko diren heinean.

Gure proposamenak

1. SIADECO-k egin inkesta bururatzea kostaldea ere hartuz. Errealitatearen ezagutzatik funtsezko betekizunak agerian izanen ditugu.

2. Egoera orokorki ikusi ondoren, helburuak eta lehentasunak ditugu finkatu behar, gero eskakizun konkretuak mailakatzeko premien arabera.
3. Euskarak izan behar du lehentasuna (praktikan eta egituretan), herri zerbitzuak azkartu eta ezagutu behar dira eta herri dinamika bultzatu behar da. Hiru ardatz horiek finka lezakete berreuskalduntzerako zinezko proiektu bat.
4. Eta honen egiteko Europako Parlamentuan bozkatua izan den mozioa abiapuntua izan daiteke.

C) UDAKO EUSKAL UNIBERTSITATEA

Historia

Udako Euskal Unibertsitatea (UEU) 1973an sortu zen Iparraldean, hain zuzen Donibane Lohizunen, mugaz bi aldeko jendeak parte harturik, bai ikaslego bai eta ere irakaslego aldetik. IKAS elkarteak antolatzaile zelarik. 1975 eta 1976an Ustaritzen «Landagoien» etxean ukan zuen UEUK bere egoitza. 1977tik gaur arte, ikasle gehienak Hegoaldekoak zirelaketz, Iruñera aldatzea erabaki zen. «Larraona» ikastetxean egiten dira ikastaldiak, 600 – 700 lagun biltzen direlarik. 1985az geroztik, UEUKo kanpusak badira Baionan eta Donostian.

Helburuak

1975ean, Uztaritzeko hirugarren ikastaldian onartu zen Agirian finkatu ziren UEUren helburuak:

«Euskal Herriko Unibertsitateak euskal gizartea ukan behar du bere ardatz gisa, euskal gizartea bere osotasunean harturik ... Euskal Unibertsitateak, Euskal Herria osatzen duten herrialde guztiena izan behar du: Araba, Bizkaia, Gipuzkoa, Lapurdi, Zuberoa eta Nafarroa biena».

«Euskal Herriko Unibertsitateak euskaraz behar du jardun nahitaez. Ezin onar dezakegu elebitasunik eta Euskal Herri osoa euskalduntzea dugu geure xede».

«Euskal Unibertsitateak Euskal Herriko jende guztia hartu behar du kontuan, inolako diskriminaziorik gabe, nola Hegoaldean hala Iparraldean, kapitalismo sistemari azpia jaten ahaleginduz».

Laburtuz, helburua hirukoitza da: «Unibertsitate nazionala, euskalduna eta herritarra». Argi dago xede hauek beste unibertsitateek ez dituztela betetzen. Eta arrazoi horiengatik, UEUK, gaur egun, bere izaiteko funts osoa baiduelakotan gaude.

Proposamenak

UEU nazionala erraten dugularik, azpimarratu behar da, lurralde bakoitzak askatasun osoa duela bere ikastaldiak antolatzeko, gai, data ala molde. Erabakitze horretan, helburu hauek onartzen dituen nornahik, pertsona, erakunde edo elkarte, parte hartzeko eskubide osoa du. Hemendik gomita eta dei zabal bat egiten dizuegu. Ildo hontarik jarraikiz, aurtengo ikastaldia bururatu ondoren, ohar batzuk egin nahi genituzke:

- Jende anitz ez balin bada izan ere (arrazoiak bat baino gehiago izan direlarik), Gure Irratiak hartu duen leku handia azpimarratu nahi genuke eta hori garrantzitsua da.
- Ikasleagoa zabaldu behar da: betidanik parte hartzen duten elkarrekin gain (AEK, Seaska...), frantses unibertsitateetan eta Iparraldeko lizeoetan dauden ikasle euskaldunengana, eskola publiko eta pribatuetako euskal irakasleengana hurbilduz.
- Jende mota berri bat inplika dadila UEUko antolatze eta osatze laneetan; molde horretan Iparraldeak dituen kultura, politika, ekonomia eta gizarte mailako galdera, eskakizun eta beharrei hobeki erantzunen zaie.

3. IKASKUNTZA (laburpena)

Europako Parlamentuaren 5. gomita:

- *herri hizkuntzari eman behar zaio neurri ofiziala eta estatu hizkuntzarekin berdintasunean ezarri ikaskuntza mailan, ama-eskolatik unibertsitateeraino;*
- *irakasleak formatu eta ikastresnak antolatu;*
- *herri diploma eta agiriei balioberdintasuna eman.*

Lehen mailan

Gaur egungo euskal ikaskuntzaren egoera aztertzerakoan, eredu edo ikasmolde berezi batzuk definitu behar dira ama eskolan eta lehen mailan:

A eredu: ikaskuntza guziaz frantsesez egiten da eta ikasleek euskara ikasten dute ibilkariekin asteen 3 orenez. 1985ean 4.506 ikasle baziren eskola publikoetan (%25) eta 2.464 eskola pribatuetan (%37).

B eredu: daude eskola elebidunak: ikaskuntza euskaraz eta frantsesez egiten da irakasle ezberdinekin. Aurten (1987an) 400 ikasle dira eskola publikoetan eta 155 eskola pribatuetan.

D ereduan daude ikastolak: ikaskuntza euskaraz egiten da eta frantsesa mailaka sartzen da. Aurten 760 ikasle dira, bigarren maila bestalde.

X ereduan ez da euskararik ikasten eta zorigaitzez hemen daude ikasle gehienak: eskola publikoetan %75 eta eskola libroetan %63, 1985eko urtean.

Beste mailetan

Bigarren mailako ikastetxeetan erabilenezake sailkapen berdintsu bat. Euskara hautazko ikasgaia da edo bigarren hizkuntza bizia, 300 ikaslerentzat ikastetxeetan (%2,3), 1.000 ikaslerentzat ikastetxe pribatuetan (%12). Egia erran ikasle gehienak X ereduan daude. Seaskaren Bigarren Mailako 114 ikasleek bakarrik beren ikasketak euskaraz egiten dituzte.

Gaineko mailan, Euskal Institutuan 50 ikasle badabilta. Eukal hizkuntza eta literaturazko ikastunitateak badira Bordele, Paue eta Tolosako unibertsitateetan. Euskal hizkuntz eta kultur diploma ematen da Baionan eta Pauen, bai eta literatur eta zibilizazio diploma Bordele III.lean. Euskal jakitate aitzinatuen diploma (DEA) ardiets daiteke Baionan, Bordele eta Paueko unibertsitateen gerizapean.

Gure eskabideak

- Euskal ikaskuntza Euskal Herriko haur guzientzat;
- A eredutik B eredura iragaitea klase elebidunak hedatuz;
- euskal diploma ofizialak.

4. EUSKARAREN ERABILERA

Europako Parlamentuaren 9. gomendioa:

- *herri hizkuntzak erabiliko dira gizarte eta ekonomia alorretan;*
- *lan-leku publikoetan, postetxeetan, adibidez;*
- *diru harremanetan, postatxekeetan, banketxeetan;*
- *erosleen informatzeko eta salgai argibideetan;*
- *bide seinaleetan eta karrika izenetan.*

Euskalduntzea

Euskaltasuna familiatik eta eskolatik hasten da. Halere erdaldun helduentzat ere ikasmolde ezberdinak antolatu behar ditugu nahi duten guzietan ukan dezaten euskalduntzeko ahalmena. Adibidez:

- gau-eskolak helduen alfabetatzeko eta euskalduntzeko ikaskuntza jarraikiaren moldean, nahiz lantegi eta erakundeekin elkarlanean;
- familia osoak euskalduz guraso elkarteetan bitartez, Elebi ala Ikas-Bi, haurrek euskara eskolan ikasten dutelarik;
- multimedia ikasbideak euskal teleikaskuntza zabaltzeko bizi multzoetara ino eta nork berek ikasi nahi dutenentzat.

Euskararen erabilera

Ikerketa bat egiten da Iparralde guzian (Kostaldean ezik) ikusteko zein den euskararen lekua gizarteetan. Hain segur gibelatze lazgarria agertuko da, 1970ean Pedro de Irizarrek aztertu zuen hizkuntz egoeradanik.

Beraz euskaldunek xedea hartu behar dugu euskararen erabiltzeko egoera orotan. Bestalde jokamolde batzuk asmatu behar ditugu euskararen gizarteetan zabaltzeko euskaldunen gogoa piztuz, elebitasuna negoziatuz administrazioan (herriko etxe, postetxe, bide seinaleetan), bai eta ere zerbitzu publikoetan (salerospen, kirola, osagarri erakundeetan), jende eta lekuen euskal izenak erabiliz.

Lehen «Euskarari Bai» kanpainak gure hizkuntzaren aldeko indarrak sustatu zituen. Aurten «Bateginik» kaipanaren helburua da Euskal Herri osoaren biltzea «Euskara hizkuntza nazionala» lemaren inguruan. Karia horretara elkarrekin oroituko dira euskara dela gure nortasunaren oinarria eta horren araberako xedea hartuko dituzte beren ohizko ekintzetan.

5. KOMUNIKABIDEAK

Europako Parlamentuaren 7. gomendioa:

- *herri hizkuntzak erabiliko dira komunikabide zabaletan;*
- *sar dadila estatu eta lurraldeetako irrati telebistetan, jarraikizko eman-kizunak segurtatuz;*
- *herri gutituek teknika eta diru laguntza ardietsiko dute gehiengoaren neurri berdinean;*
- *berriketarien eta irratilarien formakuntza antolatuko da;*
- *herri hizkuntzak komunikazio tresna berriez baliatuko dira.*

Komunikabide zabal asko dira gaur egun: aldizkariak, irratiak, telebista, entzun-ikusgailuak bereziki. Laster hedatzen ari dira harreman tresnak: informatika, telematika, ikusdiska. Gure bizimoldea errotik aldatzen ari da. Liburu kulturaren ondotik elektronikaren zibilizazioan sartzen ari gara. Euskal kultu-

rak ere iraultza honi jarraiki behar dio. Guk ere «Gutenberg galaxiatik Marconi galaxiara» iragan behar dugu. Bestenaz kultura (eta nortasuna) suntsitzeko arriskuan ezartzen ditugu.

A) IRRATIAK

Irrati publikoa

Lehen jardunaldiek garrantzia ematen zioten irrati eta telebista publikoei euskal kulturaren zabaltzeko. Gure lehen eskaeran bi irrati publiko eskatzen genituen, bat osoki euskalduna, bestea elebiduna. Zer erdietsi genuen «Radio France Pays Basque» delakoarengatik? Bietan oren laurdeneko berriketa egunero eta oren oso bat «gai berezia»-rentzat baina erdiko uhinetan. Privatizazio politika izanagatik eskakizun hau hor dago: euskal emankizunak atseginekin entzuten dira eta Euskal Herriko Artistek leku bat nahi dute irrati eta telebista publikoetan.

Euskal irratia

Dena dela zerbitzu publikoaren hutsen betetzeko hiru euskal irrati bada-biltza 5 urte hauetan. Zer entzuten diegu?

- Berriketa: lekuko berriak lehenik eta ahal bezainbat denetarik, jendea hunkitzen duten batzuk, kultura abisu eta beste.
- Emankizun bereziak edozein gaiez: gizarte, kultura, kirola, erlisione, laborantza...
- Denbora pasak: konpainiako irratia alor hau hastapenean baztertera utzi genuen. Gero eta gehiago honi buruz heldu gara: kantu eta musika ahal bezain orokorrak, deskantsu soinua ...

Zein dira irrati hauen berezitasunak?

- Lasaiak dira: gero eta gehiago irri moduan euskara eta euskal mundua entzulegoarekin baketu bezala nahi dugu.
- Adieraztasuna (radio d'expression): komunikazioa laguntzen dute, mikroa irekiz beste komunikabideetan ez diren jende eta multzoiei.
- Kulturaz arduratzen dira: erreferentzia berri batzuk sorrarazten dituzte irratia eta euskal kulturaren aurpegi dinamiko bat erakutsiz
- Herrikoiak dira eta herriaren nortasun osoa agertzen eta zaintzen dute. Orain euskaldunek eta erdaldunek gure hizkuntza nonahi eta noiznahi entzun dezakete.

Geroari buruz egin beharrak

Irratilarien lanpostuak segurtatu behar dira. Ez da erraz izanen, zeren estatuarengatik ukan ditugun laguntzak jarraikiko diren ez baitakigu. Altaba SMIGa baino gehiago hartze lukete. Euskal irratiek zerbitzu publiko bat betetzen dute eta hortakotz laguntza publikoa hartze dute. Estatu, lurralde eta departamenduarekin hitzarmenak eztabaidatu behar ditugu jarraipena segurtatzeko, irratilariak ordainduz eta tresneria berrituz.

Tresneriak berritu behar dira eta diskotekak aberastu. Kalitatea ere hobetu, adibidez euskararen aldetik, sorkuntza gehiago eginez eta irratien artean lankidetzaz handiagoa ezarriz. Gainera entzun-ikusgailuen eremuan zein-gehiegoka bortitza da. Gure irratiek bakarrik beren hobekuntzari esker atxikiko dute beren entzulegoa. Baina hiru irratiek frogatu dute irratia euskalduna egiten badakitela, ikasi dutelakotz.

B) EUSKAL TELEBISTA IPARRALDEAN

Zertan gara?

Entzun-ikusgailuen legearen arabera, FR3 kateak eskualdeetako emankizunak zabaldu behar zituen, herri hizkuntzei garrantzia berezi bat emanez. Alor horretan Pizkundeak negoziaketa asko eraman ditu Akitaniako FR3-ren zuzendariarekin. Gainera eskatu genuen Baionan izan zedin irratitelebista produkzio zentro bat. Ondorio on zerbait ere erdietsi, baina oraindik ez gure beharren neurrian.

Berriketa aipatuz, bi teknikalari bazeuden Baionan gertakariaren grabatzeko eta bi berriketari «pigistek» (noizean behinekoak) komentarioak egiten ziztuzten. Teknikalariak Bordelera eraman dituzte eta pigistek ez dute lanik bi urte hauetan. Gertakariak ez dira ongi erakusten. Adibidez, *Korrika* zelarrik, Mauleko inauteriak agertu ziren etab. Hobetze bakarra hau da 1987tik hona pilotaz emankizun bat egiten dela hilabetean bi aldiz.

Emankizun orokorrak: bi emankizun egiten ziren hilabetero, oren erdikoak, «Magazine» moldekoak; bakoitza bietan agertzen zen,aldi bat euskaraz eta gero azpigitulaturik. Orain kontrola zorrotza jasaten dugu gaiak hautatzekoan eta ez dugu iraupenaren segurtasunik.

Euskalgintza: hiru urtez Bordeleko Errektoreak euskal (eta okzitan) kurtsoak zabaldu zituen astean bi oren erdiz. Orain kurtso horiek geldituak dira.

Gure proposamenak

- Negoziaketak jarraitzen ditugu komunikabide publikoen alorrean: gure diruaz ordainduak direlaketoz, hartze dugu gure herri kulturaz ardura dadin. Halere ageri da FR3 kateak ez diola euskaldunen beharrei erantzun egokirik ematen. Eta zorigaitzez ez dugu aldaketa handirik goaitzen. Ondorioz beste negoziabide bat ireki dugu.

Telebistarentzat aterabide hoberena Euskal Telebistaren (ETB) zabaltzea da eskualde guzietara, eta neurri batean «iparraldekotzea». Bi helburu beraz: bat, teknikaren aldetik, zabalkuntza, Parisetik erdietsi behar genukena; bestea, programaren aldetik, emankizun batzuen sortzea, ETB-koekin egin genitzakeenak. Hona zehaztasun batzuk.

Teknikaren aldetik

Eskualde menditsu batean garelaketoz ETB-ren emankizunak ongi hartzen dira Hendaiatik Donapaleu arteko marra baten aurrean, baina beste lurraldeak Larrun mendiak itzaltzen ditu. Aterabidea hau da: Jaizkibel menditik hertz-uhinak igorriko dira Jaizkibeleetik Biarnoko Saliseraino, handik bi aldetara hedatzen ahal baitira, Garaziko Jarra mendira eta Zuberoko Madalena mendira. Hiru igorgailuren bidez, aipatu eskualdeetan ETB har liteke.

Guri da behar den baimenaren erdiestea. Orain arte mintzatu ditugun herriko alderdi politikoak eta hautetsiak denak ados daude. Haatik giltza Kultur Ministerioan dago.

Programaren aldetik

Gure xede orokorra da ETB-n parte hartu behar genukeela, ez bakarrik ikusle bezala, bai eta ere emankizun batzuen sortzen. Helburu horretara helzteko 3 baldintza bete behar dira:

1. Iparraldean berean antolatu behar liteke berriketarako idazkaritza bat, adibidez Baionan.
2. Hemengo teknika talde batek bilduko ditu berriak ala irudiak, eta emaldiak muntatuko erredakzio zuzendariaren aholkuei jarraikiz.
3. Komentarioak hemendik eginen dira, Iparraldeko sentsibilitatea adierazteko.

Hona hasiera batean zer programa proposa genezaken:

- Egunero berriketa flash bat minutu bat edo bi, adibidez «Gaur egun» emankizunean.

- Astero berri bilduma bat 20 minutuz, muntadura berezi batean, pertsonalitate ezagun batek komentaturik. Hemengo aktualitatea agertuko da, politika, kultura, ekonomia, gizartea edo kirol alorretan. Heldu diren gertakizunak eta agerkizunak oroitaraziz.
- Hilabetero emankizun orokorra 30 minutuz, aktualitateari lotua ez dena. Adibidez herri baten aurkezpena, biztanleak mintzaraziz; eta jarduera zerbait, lantegi, kooperatiba, artzaintza, festa, kirol bat; edo pertsona bat, artista, idazle, enpresa zuzendari, txapeldun...

Egitura minimo bat

EITB-ren idazkaritza bat antolatu behar liteke Baionako lokal batean. Lan taldean agertuko dira: legezko zuzendari ordaindu gabekoa eta norabide kontseilua; hiru langile, idazkaria, emankizunak munta ditzazkeena, kamerari bat, gertakari grabatzeko, berrikerari bat lan egingen duena ETB eta Euskadi Irratiarentzat. Idazkaria denbora osoan ordaindua izanen da, beste langileak beharren arabera.

Aurrekontua neurtua da: 2 milioi libera hagaren, igorgailuen eta idazkaritzaren antolatzeke; hilabete oroz 46.000 libera gastu eta soldatentzat.

Diru iturriak: antolakuntzarentzat Kultura Ministerioak eta Eskualdeko administrazioek diru laguntza bat eman lezakete, baimena erdietsiz geroz. ETB-k hemengo idazkaritzaren funtzionamendua bere gain hartu behar luke, ohizko mozkinak bilduz, publizitatea eta kanporako produkzioa.

Adibidez idazkaritza balia daiteke entzun-ikusizko lan batzuen egiteko, hala nola «Euskaraz Bizi» bideoa, eta beste ikasgailu batzuk. Pauen edo Parisen dirua xahutzeko orde, ekoizpen pedagogiko EITB-ren Baionako idazkaritza errentabiliza lezake.

Bestalde hemengo mediateka baten hastapena liteke. Denbora berean Lauga ikastetxeko euskaldun bidezale gazteentzat formakuntza leku bat izan liteke. Beraz diru-iturri eta helburu askotako enpresa bat antola genezake. Orain proiektua talde batek akulatzen du, Pizkundeak egin dituelarik lehen urratsak.

6. ANIMAZIOA ETA SORTZAILITASUNA

Europako Parlamentuaren 8. gomendioa herri hizkuntzen aldeko kultur-gintza alorrean:

- *hizkuntza bereziak erabiltzen dituzten herriek parte hartuko dute kultur antolamendu eta ekintzetan;*

- *fundazioak eta ikastetxeak, herri hizkuntzen aztertzeko ikas-tresnen muntatzeko eta ikerketa orokorren egiteko;*
- *entzun-ikusgailuak antolatuko dira herri hizkuntzak erabiliz;*
- *teknika eta diru laguntzak.*

A) KULTURAREN ALDEKO SOSTENGUA

Euskal Herri barneko hiru kultur etxeek kultur lanak eta gizarteari buruzko laguntzak daramatzate hiru Herrialdeetan. Irakasleek eta animatzaileek behar dituzten tresnak eta lekuak hor aurkitzen dituztelarik. Betetzen dituzten gizarte zerbitzuengatik diru publikoa hartze dute. Eskualde guzietako kargudunekin hitzarmenak antulatuko dira langileen iraupena eta tresneria egokia segurtatzeko.

Beste elkarte batzuk ere lan egiten dute hiri auzoetan eta herrietan: *gaztetxe (MJC), Martxuka, Ote Lore, Sagaio, Uhaina, Xinkako*, kultur aste etabar. Gehienen xedea da euskal kulturaren goratzea. Bestek helburu zabalagoak dituzte: orduan animatzaileen gain da elkar aditzea euskal ingurunearen sustatzeko.

B) KULTURA SORKUNTZA

Sortzailetasunak kultura zaintzen du folklorera erortzetik. Euskaltasunak onartuko ditu gaurko molde berriak, haatik berezitasuna galdu gabe. Egia da musika, dantza, edergailuentzat bai eta ere idazkien alorrean, nola antzerkia hala olerkia edo bertolaritza. Sortzailerik ez da izanen, formakuntza eta zabalanderik gabe: formakuntza ireki batek ager litzake dohain hoberenak; zabalakuntzarentzat erabiliko ditugu merkatalgoaren jokamoldeak, publizitate, agerkizun mas-media.

Artistak elkarretaratu dira sortzailetasun honen akulatzeke eta beren obren ezagutarazteke. Kultur etxeek gaurko eta geroko artisten eskuetan ezarriko dituzte behar dituzten tresna eta laguntzak.

C) EUSKAL HERRIKO ARTISTAK

Duela 3 urte moldatua, Euskal Herriko Artistak deitu batasunak bere baitan dauzka hamar bat sail hunkitzen dituzten edergileak, liburugintza eta kirolak aipatu gabe: margolariak, zizelkariak, kantariak, soinulariak, eskulangile, entzun-ikuski egileak, bertsolariak, marrazkilaria.

Ekintzak

Hor biltzen dira 50 artista edo edergile, beren arteko trabarik batere gabe. Hor beren artean muntatu dituzte 3 urte barne 5 agerraldi nagusi: 1984an Kanbon, 1985ean Pauen, 1986an Baionan, 1987an Donibane Garazin eta Baionan. Sortzailetasuna azkar daukate beren artean partaide horiek.

Baina gaur sortzailetasuna zertan liteke, inguruan ez balin bada erakusteko edo ezagutarazteko toki egokirik edo tresnarik? Asma zer gerta litekeen frantses edergintzarekin, ez balitu edergintza horrek dituenak oro: ministeri-tza, irriatiak, telebista, erakustokiak, kazetak, magazinak, Herriko Etxeak ...

Hemen berean so egiten badugu zer gertatzen den gure esku ditugun berri emateko tresnekin, iduri luke, salbuespen batzuek kanpo, euskal inguruneak berak ez duela hanbat axolarik herriko artisten edo edergileen lanez edo asmoez. Hori dena oraino gaizkiago beste irrati, kazeta eta telebistetan, hots «toki ofizialetan». Aitortu behar da sortzailetasuna gehienetan baldintza txarretan dabilela hemen. Jendeak horretarako behar lukeen hezkuntza bera zertan da? Nongo eskoletan irakasten da?

Ondorioak

Edergintzatik bizi direnak aski bakarti sentitzen dira, kanpora tira gutirekin bezala. Azpimarratzekoa da telebistak orobat edergintzarik ez bagenu bezala jokatzeko duela, aise nahiago baitute Euskal Herriari buruz aipatu zalaparta eta bonba!

Erakunde publiko gehienek (Departamenduak, Eskualdeak, Herriko Etxeak), alta ahalak lituzketelarik, ez jakinarena egiten dute. Baionako Kultur Etxean ere gure nahiak ez dizkigute entzun. Hortik aldi bat baizik ez dugu laguntzarik erdietsi !

Proposamenak

1. Gutartean ere bada zer egin, gure esku ditugun kazeta, irrati, Herriko Etxe eta batasun zabaletan.
2. Merkatu baten zabalbiderik gabe ez da sortzailetasun handirik. Nola bizi, ez bada zerbait saltzen edo irabazten? Hortakotz xedea hartu dugu gure batasuna zabaltzea hemen bereko sostengu on batekin, bai eta ere mugaz bestaldeko artistekin, elkarrekin azkarago joaiteko Europara eta mundu zabalera!

D) EUSKAL HERRIKO KULTUR ETXEA

Eukal Herriko Kultur Etxearen araudien arabera elkarteek parte hartzen dute administrazioan eta norabide kontseiluan, gure kulturaren beharrak hobeki kausitzeko. Garrantzizko puntu batzuk erdietsi ditugu: euskararen lehen-tasuna, liburugintza saila, arduradun batzuen izendatzea, elkarlan zenbait ...

Alderantziz Kultur Ministeritza indarka ari da etxe hori Kultur Ekintza Zentro (CAC) bilakatu nahiz, Frantziako beste 40en irudikoa, bakarrik goi mailako ikuskizunen sortzeko eta agertzeko. Bestalde araudiak ez dira errespetatu garrantzizko puntu batzuetan. Ondorioz Pizkundeak boikota erabaki du, baina proposamen baikorrak ginez.

Euskal elkarten eta Baionako kultur etxearen arteko lankidetzak baldintzak hauek dira:

1. Araudiei jarrai arduradun berriak izendatzerakoan.
2. Euskarari eta euskal kulturari lehentasuna eman egitarauan, nola diruaren hala ikusgarrien aldetik.
3. Barneko hiru kultur etxeak segurtatio, diru laguntza bereziaz eta elkarlan hitzarmen batez.

Jardunaldiek egoera hau aztertuko dute eta ordezkariak gure xedeak helaraziko dituzte, erakunde hori euskaltasunaren onetan baliagarri izan dadin.

7. HERRI ONDASUNAK (laburpena)

Gizaldi bakoitzak herri ohiturak ikasten ditu eta aberasten ondokoei helarazteko. Ondasun horiek dira gizartearen oroitzapenak, herriari ematen baitiote den bezala jarraitzeko gogo. Lauburu eta beste elkarteek lan egiten dute gure historiaren bizirik atxikitzeko. Ondasun horien erakusteko, behar dira lekuak eta ekintzak, erakusketak eta erakustokiak, besteen artean Irisarriko Ospitalea, eskoletako animazioak, ikerketak, etxe berritzeak ...

Herri kirolek eta bereziki pilota jokoek jendetza ederrak biltzen dituzte, ala kirolari ala ikusle. Antolaketa egoki baten bitartez (Liga, Federazioa), zein-gehiegoka horiek gure izatea ezagutaraz lezakete. Guri da asmatzea nola lehia-keta horietan egiazko nortasuna ager genezaken, adibidez euskaraz jokatzu.

8. EUSKALDUNGOAREN BATASUNA

Europako Parlamentuaren 10. gomendioa estatuen mugen gainetik erabiltzen diren harremanak herri hizkuntzen alde:

- *hizkuntz eta kultur lankidetzaren aldeko antolaketa;*
- *eskualdeetako administrazioen elkarlana;*
- *Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Bulegoa (EBLUL).*

Jardunaldietan egin diren proposamenak gero denek elkarrekin betetze-koak dira. Lehenbaileheneko egitaraua finkatuko dugu. Gero ikus nola Iparraldeko kultur federazioak jarraiko duen. Denbora berean Hegoaldearekin harremanak antolatu behar ditugu. Bai eta herrien artean eta nazioarteko erakundeetan ere agertuko ditugu gure xedeak eta eskakizunak.

Gutarteko lankidetzaz

Jardunaldien helburu bat da elkarteak jakin dezaten bakoitzak zer egiten duen, beharrez elkar laguntzeko. Hona araudi orokorra geure eta gutarteko ekintzen zuzentzeko:

1. Elkarte eta elkarkide guzien eguneroko kezka da euskara eta euskal kultura bizirik atxikitzea, gure nortasunaren oinarriak direlaketz.
2. Euskal erakundeetan parte hartuko dugu lanaz edo laguntzaz: euskal ikaskuntza, komunikabideak, liburugintza, agerkizunak.
3. Elkarte elebidunetan euskararen lekua zabalduko da.
4. Kulturgintza herri dinamikari lotuko zaio (ekonomia, politika, sindikatua ala erakundeak), baina eremu bakoitzaren autonomia errespetatuz.
5. Elkartasun zabala izanen da kultur eskabideak agertzerakoan, negoziaketa berezien akulatzeke.

Gure eskabideak

1. Euskararen legezketzea zerbitzu publiko eta ikaskuntza alorretan.
2. Ikastola eta gau eskolentzat aterabideak legearen eta diru laguntzaren aldetik.
3. Euskal diploma ofizialak.
4. Kultur lanpostuak segurtatzea hitzarmen batzuen bidez irakaskuntzan, irrati-telebistetan, kultur etxe eta elkarteetan.
5. Euskal Telebitaren zabaltzea eta iparraldeketzea.
6. Ikaskuntza elebidunaren hedatzea ikastetxe guzietara.
7. Artisten bizibideak eta agerbideak.

8. Euskararen sartzeta herri kirol eta agerkizunetan, gutienez zerbitzu publiko batetan, adibidez postetxeetan.
9. Siadeco-ren inkesta osatzea.
10. Harremanak Hegoaldearekin.

Elkarteen federazioa

Egitarau honen bururatzeko nahitezkoa da elkarte guziak elkarretara gaitzen. Hau izan da betidanik Pizkundearen helburu nagusia. Eta uste dugu ildo horretarik jarraiki behar duela, baina eginbideak hobeki definituz: batasuna, negoziaketak, animazioa, idazkaritza, harreman zabalak.

1. Gutarteko batasuna beharrezkoa da elkarrekin indar gehiago ukan dezagun, herriak jasaiten duen egun txar hauetan bereziki. Pizkundan sartzeko baldintza bakarra da Jardunaldiek finkatu helburuetan ados izatea. Araudiak eskatzen duen bulegoan lan egingen dute kultur alor nagusietako ordezkariak.
2. Negoziaketek jarraiki behar dute barneko kultur etxean eta euskal irratien alde, kultur langileen lanpostuen segurtatzeko, Euskal Telebistaren zabaltzeko, euskal diploma ofizialen erdiesteko. Beti bezala Seasak daraman negoziaketari sostengua emanen diogu.
3. Animazioa: urte guziz elkarte batzuk badute beren ekintza nagusia: Herri Urrats, Korrika edo Aekantuz, Galarrotsak, bertso, kantu edo idazki xapelketak, Dantzari Txiki, Idazleen Biltzarra Nafarroaren Eguna, kultur asteak... Pizkondeak gomitatzen ditu bere kideak, herri mugimendu horietan parte har dezaten batzuk besteen lagungarri. Aurten Euskal Herri osoa biltzen duen Kanpaina 88an parte hartzen dugu. Urtero elkarte guziak bilduko dituen ekintza berezi bat antolatu behar dea, urrats berezi bat egiteko euskaldungoaren aitzinarazteko? Biltzar nagusian hartzeko erabaki bat.
4. Proposamen berria da idazkaritzaren antolaketa «Euskal fundazio» batekin. Diru-iturri honen helburua da elkarteen laguntzea kultur lanpostuen iraupena segurtatzen. Diru emaleak fundaziokideak izanen dira, bai eta ere enpresak, legeak eskaintzen dituen erraztasunez baliaturik, eskualdeetako eta berdin nazioarteko erakundeak. Proiektu honek eskatzen du Hemen-Herrikoa bezelako antolaketa bat. Idazkaritza iraunkorraren beste lanak dira permanente gabeko elkarteak laguntzea, komunikazioa jarraitzea elkarteen artean...
5. Harreman zabalak: hemengo elkarte zenbait federatuak dira Hegoaldekoekin: ikastola, gau eskola, dantza ala antzerki. Hegoaldean Eus-

karazko Kultur Batzarreak (EKB) biltzen ditu euskalgintzan ari diren elkarte asko. Pizkondeak gauza bera egiten du Iparraldean baina kulturaren definizio zabalagoarekin. Bi federazioek elkarrekin hitz egin dugu elkar ezagutzeko eta aurten kanpainan lan egiteko. Elkarrizketa hauek jarraiki behar ditugu elkarren arteko lotura iraunkor baten antolatzeke.

6. Kanpoko harremanak: Pizkondea Europako erakundeekin harremanetan sartu da, Europako Bulegoan partaide jarri delarik. Alde batetik herri gutituekin hitzartzen ahal gara, elkarrekin daramagun borrokan. Bestalde mintzabide zuzena badugu gure xedeak eta borrokak adierazteko maila gorenetan.

2. ERANSKINA

EUSKARAREN AGIRIA

Berehalako 40 neurri eta gomendio

Aintzin solasa

Euskara da Euskal Herriko jatorrizko hizkuntza. Beraz Iparraldean ere hizkuntza ofiziala izan behar du euskarak, legeak honela onartuz eta administrazioak horretarako behar diren neurri guziak hartuz.

Horixe da nazioarteko itunek galdatzen dutena eta horixe mintzaira anitz duten estatu demokratiko gehienek daramaten politika. Tenorea da Frantziak ere gauza dezan euskararen onartze eta legeztatze ofiziala.

Euskararen egoera kontradizioz beterik agertzen zaigu. Euskal Herriko hizkuntzak ez du sekula hainbeste baliabiderik izan bere historian: eskolak, komunikabideak, legeak eta beste. Halaber hizkuntzaren aldeko atxikimendua ez da sekula hain azkarra izan jendeengan, inkesta anitzek agertzen duten bezala.

Alta hizkuntzaren egoera lazgarria da, ezagutza eta erabilpena maila bizi apalera jaitsi baitira.

Euskarak, egoera gutititik normalkuntzari buruz abiatzeko, hizkuntzaren eremu osoa estaliko duen politika behar du. Herri hizkuntzen Eurokarta da politika honen abiapuntua eta ofizialtasuna helburua. Horren gauzatzeko legeak, erakundeak eta borondateak oraindik eskas dira.

Anartean euskararen salbatzeko baitezpadakoak diren neurriak berehala hartu behar ditugu eta gauzatu denborarik galdu gabe. Minimo hori da agertzen agiri honetan, hainbat euskaltzale eta elkartek prestatuak.

Euskara familian

Hizkuntza batek jatorrizko hiztunen beharra badu iraunpenaren segurtatzeko. Giza nortasuna ama hizkuntzaren bidez moldatzen da behin betikotz.

Familia da hizkuntz transmisioaren faktore garrantzisuena, ikerketek erakusten dutenez. Alderantziz, familia baten erdalduntzeak euskararen jarraipena moztzen du, anitzetan luzarako.

1. Euskararen jarraipenerako, beharrezkoa da etxe hizkuntza izan dadin ahalik eta familia gehienetan. Euskal hezkuntza haurren izenetik hasten da;

ohizko mintzamoldea, komunikabideak eta eskolaren hautua garrantzizko baliabideak dira.

2. Haur, gaztetxo eta gazteei, euskal elkarteetan parte hartzeko aukera emanen zaie, ahal bezain goizik.

3. Familia erdaldunen euskalduntzeko bideak bultzatu behar dira

Administrazioa eta legedia

4. Lehenbailehen, Frantziak onartu eta sinatu behar ditu European lekuko hizkuntzen egoera normaltzeko onetsi diren erabakiak eta legeak, bereziki 1992ko Hizkuntza Gutituen Eurokarta, 30 Estatur onartua 50 milioi hiztunen onetan.

5. Epe laburrean, gobernuak aurkeztu behar du legegai bat, Estatu frantseseko hizkuntzen onartzeko eta legeztatzeko, frantsesaren aldeko legegaiaren bezain laster eztabaidatzeko. Lege horrek euskararen ofizialtasuna onartuko du eta lehengo diskriminazioak indargabetuko.

6. Ahal bezain laster, eta Eurokartak onesten duen bezala (7. art, b), Ipar Euskal Herria kudeatuko duen instituzio politiko-administratibo berezia sortu behar da. Instituzio honek bere gain hartuko du euskararen normalizaziorako ardura publikoa.

7. Euskara erabil dadila seinalizazio publiko osoan: mota guzietako bide-seinaleetan, ez bakarrik herri izenetan; publikorako informazio idazkietan; administrazio egoitza guzietan, herriko etxe, posta, sekuritate sozial, ospitale, suprefeturan.

8. Euskara erabiliko da administrazioek publikoari ematen dizkieten informazio guzietan. Administrazio publikoaren inprimakiak elebidunak izanen dira

9. Herriko Etxeek antolatuko dituzte euskaldunekin euskaraz normalki aritzeko araudiak eta plangintzak:

- arduradun euskaldunak ezar publikoarekilako harremanetan;
- arduradun hauen euskalduntzeko eta alfabetatzeko ikastaldiak antola lan denboran;
- euskararen presentzia eta sustengua jakinaraz «Hemen euskaraz» bezalako kanpaina publikoaren bidez.

10. Euskaltzaindiak onura publikoaren onarmena hartze du akademia ofizialtzat onetsia izan dadin, euskararen zaintzeko, normalizatzeko eta garatzeko. Beste hiriburuetan bezala, Baionan ere bere egoitza ukanen du.

11. Auzitegietan euskaraz mintzatzeko eskubidea onar dezatela, jurisprudentziak eta tradizioak onartzen duten bezala.

Irakaskuntza

Euskal Herriko haurrek hartze dute euskaraz altxatuak izaita. Estatuak herri guzietan euskal irakaskuntza eskaini behar du, mugarik ezarri gabe. Nahi duten ikasle guziei euskarazko irakaskuntza eman behar bazaie ere, urrunago joan behar da: helburua da ikasle guzietan euskara ere jakin dezaten beren ikasketak bururatzeko. Gaur egun gehiengo handiak (% 79) ez du euskarazko ikaskuntzarik.

Euskal irakaskuntzak hartze ditu frantsesak dituen ahalbide berak, egiazko zerbitzu publikoaren gisan. Oraingo legearen arabera gurasoek dute eskatzen euskal ikaskuntza. Estatuak ditu beharrezkoak diren egiturak bultzatu eta antolatu behar, gurasoen eskakizunak aitzinduz.

Irakasleen formakuntza eta kontratatzea irakaskuntza beharren arabera koak izanen dira: haien formakuntza eta irakaskuntzan aritzeko lehiaketak euskaraz eginen dira.

Euskaraz sortu diren haurrek euskarazko ikaskuntza hartze dute, zein nahi eskoletan. Egoera normalean Euskal Herriko aitamek hauta lezakete, edo euskarazko eskola, frantsesa ere ikasiz, edo frantseseko eskola, euskara ere ikasiz.

12. Euskara ikasteko eskola hautatzerakoan aitamek jakin bezate, Seaskak erabiltzen duen murgilbidea dela hoberena, gero ikasbide elebiduna, azkenik ohizko hizkuntz ikaskuntza (astean 3 oren).

13. Seaskak hartze ditu beste eskola publikoek dituzten diru laguntza berak: eraikuntzak urrik, ama eskoletako laguntzaileak, langile teknikoak..

14. Eskola berrantolaketetan, bereziki barnekaldean egiten direlarik, klase elebidunak (bederen) sortu behar dira.

15. Irakasleen kontratatzean, euskaraz irakasteko maila badutela segurtatu behar da. Euskarazko diplomarik ez dutenei, EGA gaindi dezaten eskatuko zaie.

16. Euskarazko formakuntza eta zeingeiagoak xutik jartzeko neurriak hartu behar dira.

17. Diploma guzietan euskaraz ikasi gaiak, euskaraz neurtuko dira.

18. Mediateka zabal batek euskal liburu, diska, informatika programa eta beste baliabideak bilduko ditu, eta eskainiko 4 ikaskuntza sareei, kultur elkartei eta euskaltzale guzietan.

19. Eskolatik kanpo ere, ikasleei euskararen erabiltzeko baldintzak eman behar dizkiegu gizarte alor guzietan, hala nola udalekuetan, agusagailuetan, kirol eta kultur ekintzetan.

20. Erabilpena indartu behar da bai familietan, bai elkarteetan, eta gainera ekimenak hartu behar ditugu jendarte alor guzietan, horiek orok, erabilpena laguntzeaz gain, euskararen ikasteko eta mintzatzeko motibapena azkartuko baitute.

Helduen euskalduntze alfabetatzea

Herrian bizi diren guziek, herri hizkuntzaz jabetzeko, euskara lantzeko eta orotan erabiltzeko eskubidea badute.

Helduen euskalduntze alfabetatzearen helburua da nahi duen orori euskaraz bizi ahal izateko hizkuntz gaitasuna erakatea. Sail hori garrantzi handikoa da euskararen geroari begira, familia transmisioa segurtatzeko, haurren motibazioa azkartzeko eta erabilpen soziala hobetzeko.

Hizkuntza gutituen Eurokartak aldarrikatzen duen bezala (7. art. g), botere publikoek ahalbideak eman behar dituzte, euskara ikasi nahi duten Euskal Herriko herritar guziek ikasteko aukera ukan dezaten.

21. Zerbitzu publikoa betetzen duelakotz, AEK elkarteak onarmen eta laguntza publikoa hartze ditu, ikasle/orenka adibidez.

22. Helduen irakaskuntzarako hiru elementu kontuan hartu behar dira:

- irakasleen formakuntza: unibertsitatearen laguntzarekin segurta daiteke;
- material didaktikoa, erabilpenean oinarritua eta publiko desberdinen beharren arabera;
- mota ezberdineko ikasmoldeak: eskaintza zabala eta decentralizatua, pertsona helduen behar eta ahalei egokitua. Moldakuntza jarraikia da besteak beste landu beharreko alorra.

23. Euskalduntzeko motibazioa elementu erabakiorra denez, honen zabalteko kanpaina eta ekimenak bultzatu behar dira, interes desberdinak kontutan hartuz: Euskal Herrian integratzeko nahia, motibazio instrumentala, haurrekiko komunikazioa, harreman sozialak eta beste.

24. Ikas prozesuaren bermatzailea eta helburua erabilpena denez, euskararen presentzia zabaldu behar da, bizi publikoan, kultur munduan, zein lan eta komertzio harreman, mezu eta iragarkietan.

Unibertsitatea

Euskal Herriko Unibertsitatea beharrezkoa da goi mailako ikasle, irakasle eta ikerleak herrian atxikitzeko, gure jendarte honetan. Gaur egun Iparraldean diren 9000 ikasleetarik 2000 bakarrik daude Baionan.

UEUren helburua egiazko euskal unibertsitatearen eredia agertzea da, bai eta beste unibertsitateek ematen ez dutena osatzea: irakasle euskaldunen formakuntza, irakaskuntza eta ikerkuntza baliabideen antolaketa, adibidez.

25. Euskal Herriko Unibertsitate autonomoa ardietsi behar dugu, euskarra erabiliko duena irakaskuntza eta ikerketetan.

26. Unibertsitate honek euskarazko diplomak prestatuko ditu eta alor guzietako gai guziaz euskaraz landuko. Hegoaldeko euskal unibertsitateekin lehenetsuneko harremanak ukanen ditu.

27. Oraingo honetan, Iparraldeko unibertsitatean euskararen lekua zabaldu behar da, irakaskuntzan eta ikerketetan, hala nola:

- Maîtrise, DEA eta doktorego memoria eta tesiak euskaraz egiteko eskubidea erdietsiz;
- CAPES-ean euskararen lekua normalduz, hizkuntza arrotzen eta Korsikar CAPES-etan bezala.

28. Euskarazko unibertsitatearen eredia delakotz, Udako Euskal Unibertsitateak (UEU) egiten duen lanaren ezagutza ofiziala eta finantzamendu publikoa hartze ditu. UEUren zerbitzuen hobetzeko eta baliatzeko, elkarteen arteko harremanak eta elkarlana bultzatzekoak dira.

Komunikabideak

Telebista, irrati eta kazeten bidez du euskarak jende gehiena hunkitzen. Tresna horiek baitezpadakoak zaizkio gaur egun edozoin mintzairari. Euskal komunikabideek premiazko tokia betetzen dute euskara hedatzeko eta sustatzeko.

Eurokartak komunikabideetaz dio: «Mintzaira gutituetan ari direlakotz dituzten gastu bereziak beren gain hartuko dituzte erakunde publikoek» (11. art, f).

29. Euskal komunikabideei zor zaizkie beste komunikabideei emanak zaizkien laguntza berberak, gehi Eurokartak aipatzen dituen laguntza bereziak.

30. Telebistarentzat eskatzen dugu, mugaz gaineko akordio baten bidez, hemengo botere publikoak sar daitezten Euskal Irrati Telebista erakunde.

Iparraldeko kazetari eta animatzaile talde bat har dezaten, jendetzearen araberakoa, hemengo euskarak eta egoerak beren tokia izan dezaten Euskal Telebistan.

31. Beren funtzionamendu berezia kontuan harturik, euskarazko irratiek zerbitzu publikoa betetzen dute. Botere publikoek irrati publiko frantsesaren buxeta bera segurtatu behar diete gutienez.

32. Botere publikoei galdatzen diegu, zuzenean kudeatzen dituzten kateetan, euskarari toki egokia eman diezaioten, Eurokartak dioenez, «irrati eta telebista kate baten sortzea segurta dezatela», herri hizkuntz bakoitzarentzat.

33. Euskarazko aldizkariak diru laguntza publikoa hartze dute, dituzten zailtasun berezien gainditzeko.

34. Tokiko aldizkari frantsesetan ere, euskararazko artikuluak agertu behar lirarteke, irakurleen galdeari erantzuteko (*Sud-Ouest, La Semaine...*).

Kulturgintza

Euskalgintza eta euskal kulturgintzaren aitzinarazteko laguntza, botere publikoen eginbide nagusi bat da. Garapen horrek eskatzen du kultur antolaketa osoa, modernoa eta iraunkorra.

Euskal elkarteek, falta edo eskas diren zerbitzu publikoen orde lan egiten dutelarik, antolaketa profesionala hartze dute, araberako buxetarekin, Pizkundera federazioak galdegiten duen bezala.

Gaur egun bi erakunde ofizial baditugu euskaltasunaren sustengatzeko: Euskal Kultur Erakundea eta Herrien arteko Sindikata. Haien ahalbideak handitu behar dira. «Euskal Herri 2010» inkestak agertzen du euskal kulturaren diru laguntza % 14a dela bakarrik.

35. Euskarazko kulturak euskaltasuna adierazten du molde askotan. Adibidez literatura, bertsolaritza, antzerkia. Gure sostenguaz gain, diru laguntza publikoa hartze dute, sorkuntza eta formakuntza segurtatzeko.

36. Arteak ere euskaltasuna adierazten du beste molde batzuetan. Adibidez dantza, musika, arte ederrak. Euskara erabiliz, erranahi osoa hartzen dute.

37. Festak, kirolak, jokoak dira Euskal Herriko dinamika eta alaitasunaren ikurrak. Are gehiago euskaraz iragaiten direlarik, gure nortasun osoa adierazten baitute.

38. Gazteen hezkuntza ez du eskolak bakarrik egiten. Eskolatik kanpo dabilzan elkarteek garrantzi handia dute: dantza, musika, pilota, beste kirolak, udalekuak. Diru laguntza publikoak ematerakoan, eskatzen dugu euskarazko funtzionamendua kontuan hartua izan dadin.

39. Ondare, kultur, kirol eta agusa federazio eta elkarteei galdegiten diegu euskararen erabilera ezar dezaten beren araudietan..

40. Arduradunei, dei kartsua egiten diegu euskara erabil dezaten nola ariketetan, hala aurkezpen publikoetan, gure nortasunaren zaintzeko.

DEIADAR, 1994-10-26

AEK, EHE, PIZKUNDEA, SEASKA

3. ERANSKINA

OINARRIZKO IZENDEGIA

- Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Bulegoa.
Le Bureau européen des langues moins répandues. EBLUL.
- Errepublikak Frantsesa. *La République française.*
- Eskualde hizkuntzen edo hizkuntza gutxituen Europako karta.
La Charte européenne des langues régionales ou minoritaires.
- Eskubide zibilen eta politikoaren nazioarteko ituna.
Le Pacte international relatif aux droits civils et politiques.
- Estatu Kontseilua. *Le Conseil d'Etat.*
- Europar Batasuna. *L'Union européenne.*
- Europar Batasunaren Oinarrizko Eskubideen Karta.
La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne.
- Europako Batzordea. *La Commission européenne.*
- Europako Erkidego Ekonomikoa. *La Communauté économique européenne.*
- Europako Eskualdeen Batzordea. *La Commission européenne des régions.*
- Europako Itun Konstituzionala. *Le Traité de constitution européenne.*
- Europako Kontseilua. *Le Conseil de l'Europe.*
- Europako Parlamentua. *Le Parlement européen.*
- Euskal Kultur Erakundea. *L'Institut culturel basque.*
- Euskal Kultura Sostengatzeko duen Herrienarteko Sindikata.
Le Syndicat intercommunal de soutien à la culture basque.
- Euskararen Erakunde Publikoa. *L'Office public de la langue basque.*
- Frantziako Konstituzioa. *La Constitution française.*
- Hizkuntza frantsesaren eta Frantziako Hizkuntzen Ordezkaritza Nagusia.
La Délégation générale de la langue française et des langues de France (DGLFLF).
- Giza eta Hiritar Eskubideen Aitorpena (1789).
La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen (1789).
- Gutxiengo nazionalak babesteko hitzarmen orokorra.
La Convention-cadre pour la protection des minorités nationales.
- Konstituzio Kontseilua. *Le Conseil constitutionnel.*
- Nazio Batuen Erakundea. *L'Organisation des nations unies.*